

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Rikoshyödyn pieneneminen rikosprosessin aikana

Osanen, Miia

2016 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Rikoshyödyn pieneneminen rikosprosessin aikana

Osanen Miia
Opinnäytetyö
huhtikuu, 2016

Osanen Miia

Rikoshyödyn pieneneminen rikosprosessin aikana

Vuosi 2016 Sivumäärä 66

Rikoshyödyn poisottaminen on tärkeä osa Suomen kriminaalipolitiikkaa. Alun perin lähinnä talousrikoksiin keskittyneestä rikoshyödyn jäljittämisestä pyritään tulevaisuudessa saamaan tärkeä osa kaikkea rikostutkintaa. Rikoshyötylainsäädäntö on uudistunut 2000-luvulla, mutta oikeuskäytäntö rikoshyödyn laskemisessa on vielä kirjavaa.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten rikoshyöty muuntuu rikosprosessissa. Aiheesta kirjoitettujen aikaisempien tutkimusten perusteella on esitetty toteamuksia, että rikoshyöty kuihtuu kasaan rikosprosessin edetessä. Työssä pyrittiin selvittämään pienellä otannalla, pieneneekö rikoshyöty rikosprosessin edetessä ja mikäli pienenee, miksi ja kuinka paljon euromääräisesti. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää, liittykö mahdolliseen rikoshyödyn pienenemiseen tapauskohtaisia samankaltaisuuksia. Rikosprosessilla työssä tarkoitetaan esitutkintaa, syyteharkintaa ja tuomioistuimien käsittelyä.

Työ on toteutettu valitsemalla opinnäytetyöhön yhdeksän talousrikosjuttua, jotka on aloitettu reaaliaikaisesti, joista on saatu rikoshyötyä ja joista on vähintään yhden asteen oikeustuomio. Juttujen kohdalla on käyty läpi esitutkintapöytäkirjat, syytekirjelmät sekä tuomioistuinten tuomiolauselmat. Edellä mainittujen asiakirjojen perusteella on seurattu rikoshyödyn euromääräistä muuntumista rikosprosessissa.

Opinnäytetyön perusteella voidaan todeta, että työhön valittujen talousrikosjuttujen kohdalla rikoshyödyn euromäärä pieneni rikosprosessin edetessä kuudessa tapauksessa yhdeksästä. Kahdessa tapauksessa tuomittiin sama euromäärä kuin se, mitä syytekirjelmässä oli vaadittu, ja yhdessä tapauksessa konfiskaatiovaatimus hylättiin. Tuomitut rikoshyötymäärät vaihtelivat bruttohyötöyyn verrattuna 19 ja 145 prosentin välillä ja nettohyötymääriin verrattuna 18 ja 120 prosentin välillä. Bruttohyötymäärät tarkentuivat esitutkinnassa ylöspäin kuudessa tapauksessa yhdeksästä. Pienenemistä tapahtui kahdessa tapauksessa, ja yhdessä tapauksessa hyötymäärä (brutto- ja nettohyöty) pysyi samana. Seitsemässä tapauksessa käytettiin turvaamistoimia omaisuuteen, joista jokaisessa tapauksessa käräjäoikeus tuomitsi turvaamistoimia poliisin määrittämään bruttohyötymäärään. Tuomitujen menettämisseuraamusten pienenemisen perusteena oli pääsääntöisesti näytön arviointiin liittyvät seikat sekä oikeuskäytäntö, jonka mukaan rikoshyöty-/vahinkolaskelmissa vastaajan eduksi katsotaan liiketoiminnasta aiheutuneet kulut. Lisäksi pienenemiseen vaikutti Verohallinnon hallinnollinen menettely. Kahdessa tapauksessa pienenemiseen vaikutti lisäksi laajennetun rikoshyötötyypykälän perusteella konfiskoitavaksi vaadittu puolison omaisuus, joka kaatui käräjäoikeudessa.

Avainsanat: rikoshyöty, menettämisseuraamus, konfiskaatio, talousrikokset, harmaa talous, rikoshyödyn jäljittäminen

Osanen Miia

Reduction of proceeds of crime in criminal proceedings

Year	2016	Pages	66
------	------	-------	----

Confiscating the proceeds of crime is an important part of Finnish criminal policy. In the future, the aim will be to incorporate the process of tracing the proceeds of crime - which originally focused mainly on financial crime - into all criminal investigations as an essential element. Legislation regarding the proceeds of crime has been updated in the 2000s, but the legal practice for calculating them remains varied and inconsistent.

The purpose of this thesis was to determine how the proceeds of crime are changed in the criminal procedure. Based on previous studies on the subject, it has been postulated that the proceeds of crime dwindle dramatically over the course of the criminal procedure. This study aimed to use a small sample to determine whether or not the proceeds of crime decrease during the criminal procedure, and if so, why and by how much in euros. A further goal was to find out if there are similarities between cases where the proceeds of crime have decreased. In the context of this thesis, the criminal procedure refers to pre-trial investigation, consideration of charges and court proceedings.

The study was conducted by selecting nine financial crime cases that were initiated in real-time, yielded proceeds and resulted in a judgment from at least one court instance. For all of the cases, the pertaining pre-trial records, indictments and court judicial decisions were examined. The aforementioned documents were used to trace the monetary changes in the proceeds of crime over the course of the criminal procedure.

As regards the financial crime cases selected for the study, the criminal procedure reduced the monetary amount of the proceeds in six cases out of nine. In two cases, the judgement was for the same amount in euros as was demanded in the indictment, and in one case, the demand for confiscation was dismissed. The amounts of proceeds in the judgements varied between 19 and 145 percent in comparison to the gross proceeds and between 18 and 120 percent in comparison to the net proceeds. The gross proceeds were shifted up during the pre-trial investigation in six cases out of nine. Decreases occurred in two cases, while in one case the monetary amount of the proceeds (gross and net) remained the same. Protective measures were imposed with regard to the assets in seven cases, in all of which the district court ruled the measures for the gross amount of proceeds defined by the police. The forfeitures of the convicted parties were mainly reduced on the grounds of factors related to the consideration of evidence as well as the legal practice according to which expenses incurred from business operations are calculated in favour of the defendant when determining proceeds of crime/damages. In addition to this, the administrative procedures of the Tax Administration affected the reductions. In two cases, the reduction was also influenced by the spouse's assets, which were demanded to be confiscated based on the expanded provision on proceeds of crime but the demand was later rejected by the district court.

Keywords: proceeds of crime, forfeiture, confiscation, financial crimes, informal economy, tracing the proceeds of crime

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Harmaa talous, talousrikollisuus ja rikoshyödyn jäljittäminen	10
2.1	Talousrikollisuuden jaottelua	14
2.2	Harmaan talouden ja talousrikollisuuden yhteiskunnalliset vaikutukset	15
2.2.1	Taloudelliset vaikutukset	15
2.2.2	Sosiaaliset vaikutukset	16
2.3	Tilastotietoa harmaasta taloudesta.....	17
2.4	Hallituksen toimet harmaan talouden torjumiseksi.....	20
3	Menettämisseuraamus eli konfiskaatio.....	22
3.1	Menettämisseuraamuksen jaottelua	23
3.2	Nettohyöty ja bruttohyöty.....	25
3.3	Laajennettu hyödyn menettäminen.....	26
4	Rikoshyöty ja rikosvahinko	28
4.1	Rikoshyödyn jäljittämiseen ja poisottamiseen liittyvä lainsäädäntö	30
4.2	Viranomaisyhteistyö	32
4.3	Rikoshyödyn euromäärän määrittäminen	34
4.4	Tilastotietoa rikoshyödystä.....	37
5	Tutkimukseen valittujen talousrikosjuttujen esittely	39
5.1	Aineisto ja tietojen keruu	39
5.1.1	Rikostyypit ja asianosaiset.....	40
5.1.2	Rikosten taloudellinen arvo	42
5.2	Rikoshyödyn euromäärän määräytyminen rikosprosessissa	43
5.2.1	Rikoshyödyn euromäärä vero- ja rikostarkastuskertomuksissa.....	44
5.3	Tuomioistuimissa tuomittu rikoshyöty/rikosvahinko.....	46
5.4	Rikosvahingon ja rikoshyödyn muuntuminen rikosprosessissa.....	48
5.5	Case-kohtaiset selvitykset rikoshyödyn/-vahingon pienenemisestä.....	49
5.5.1	Case 1	49
5.5.2	Case 2	50
5.5.3	Case 3	51
5.5.4	Case 4	51
5.5.5	Case 5	52
5.5.6	Case 6	52
5.5.7	Case 7	52
5.5.8	Case 8	52
5.5.9	Case 9	53
6	Yhteenveto ja johtopäätökset	53
6.1	Lainsäädännön muuttamisesitys: ”Sopimuksellinen liiketoimintakielto”	55

7	Loppusanat	57
	Lähteet	60
	Kuviot64	
	Taulukot	65
	Liitteet	66

1 Johdanto

Viime vuosina on julkisuudessa, niin mediassa kuin politiikassakin, keskusteltu paljon harmaasta taloudesta ja talousrikoksista sekä niiden vaikutuksista yhteiskuntaan. Talousrikoksista on kansainvälisesti käytetty termejä yhteisörikollisuus ja organisaatorikollisuus. Organisaatorikollisuudelle tyypillistä on, että sen toteuttaminen on nimensä mukaisesti mahdollista vain organisaation puitteissa.¹ Talousrikokset ovat verrannollisia taloudelliseen tilanteeseen, ja taantumassa niiden määrän on todettu kasvavan. Harmaata taloutta on esimerkiksi laillisesta toiminnasta syntyvien lakisääteisten velvollisuuksien laiminlyönti. Tällaisia velvoitteita voivat olla palkkoihin liittyvät verot, yrityksen toimintaan liittyvät arvonlisäverot sekä eläkemaksut. Harmaan talouden tyypillisimpiä ilmenemismuotoja ovat pimeä palkanmaksu ja tekaistujen kuittien hankkiminen sekä niiden kirjaaminen kirjanpitoon. Suurin osa harmaasta taloudesta koskee Verohallinnon saatavia. Harmaan talouden käsitettä avataan enemmän kappaleessa kaksi.²

Harmaan talouden euromäärän arvioiminen on hankalaa osittain siksi, että on kyse niin sanotusta piilorikollisuudesta, josta eri arvioiden mukaan poliisin tietoon tulee vain noin 10 prosenttia.³ Piilorikollisuudeksi kutsutaan sellaista rikollisuutta, joka ei tule poliisin tietoon, eikä sitä rekisteröidä rikokseksi.⁴ Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaaman, 16.6.2010 ilmestyneen tutkimuksen mukaan harmaan talouden määrä olisi verotarkastuksiin perustuvalla las kentamenetelmällä vuonna 2008 10-14 miljardia euroa. Tämä vastaa 5,5-7,5 prosenttia bruttokansantuotteesta. Fiskaalisina vahinkoina puhutaan 4-6 miljardin euron verojen ja maksujen menetyksistä vuosittain.⁵

Harmaan talouden parissa työskentelee useita eri viranomaisia, joista poliisilla on rikosten tutkintavastuu. Poliisi tekee tiivistä yhteistyötä muun muassa Verohallinnon ja Syyttäväviraaston kanssa harmaan talouden tutkinnassa. Rikostutkinnassa yhtenä osa-alueena on rikoshyödyn jäljittäminen. Rikoshyödyn jäljittämisellä pyritään ottamaan rikoksentekeijöiltä pois heidän rikollisella toiminnallaan saatu taloudellinen hyöty eli rikoshyöty. Verorikoksissa kyse on edellä mainituista lakisääteisistä velvoitteista, jotka on jätetty elinkeinotoiminnassa

---

¹ Laitinen-Alvesalo 1994, s. 12-13.

² Harmaa Talous 2014, s. 4.

³ Sisäasiainministeriö 2011, Tehostettu harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimintaohjelma vuosille 2012-2015, s. 2-3.

⁴ <http://www.stat.fi/meta/kas/piilorikollisuus.html>.

⁵ http://www.intermin.fi/fi/turvallisuus/rikostorjunta/talousrikollisuus_ja_harmaa_talous;
[http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Harmaan_talouden_esiintyminen_ja_yleisyys\(14463\).](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Harmaan_talouden_esiintyminen_ja_yleisyys(14463).)

hoitamatta. Poliisi tutkii vuosittain noin 1700 talousrikosta, joista takaisin saadaan rikoshyötynä vuositasolla noin 35 miljoonaa euroa.⁶

Valtion tuloista suurin osa koostuu veroista. Harmaa talous pienentää omalta osaltaan kerätävien verojen yhteissummaa. Harmaassa taloudessa on yrityksiä, jotka ovat vuosikausia jättäneet osittain tai kokonaan hoitamatta lakisääteiset maksut ja näin ollen ovat omalta osaltaan vaikuttaneet valtion tulojen pienenemiseen. Hallituksen harmaan talouden vastaisen toimintaohjelman tavoitteena on saada 300-400 miljoonaa eroa vuosittaista lisäystä verotuloihin ja sosiaalivakuutusmaksuihin. Harmaan talouden aiheuttamia kustannuksia pyritään korjaamaan veronkorotuksin, säästöillä ja valtion lisälainanotolla.⁷

Suomen valtion velka on tällä hetkellä ennätyskorkealla. Valtion velka on kasvanut vuoden 2001 reilusta 60 miljardista eurosta vuoden 2014 reiluun 90 miljardiin euroon.⁸ Valtion velka oli tammikuussa 2015 noin 95 miljardia euroa. Tämä luku on 46,6 prosenttia bruttokansantuotteesta. Vuonna 2009 valtion velka oli noin 59 miljardia euroa. Valtion 2014 talousarvioesityksen mukaan esitys on 6,7 miljardia euroa alijäämäinen. Tämä tarkoittaa sitä, että valtion on otettava lisälainaa alijäämäisyyden poistamiseksi.⁹

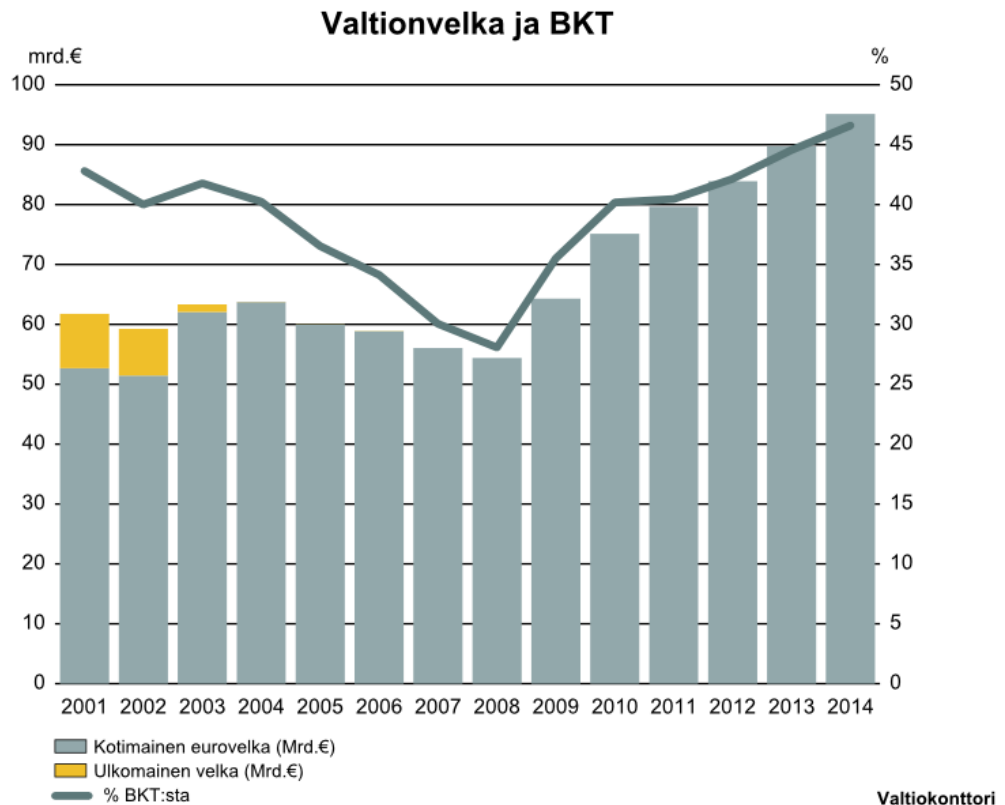
⁶ http://www.tyosuojelu.fi/upload/Poliisi_harmaan_talouden_ehkaisijana_28102013.pdf.

⁷ https://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20131031Valtio/name.jsp

⁸ [http://www.treasuryfinland.fi/fi-FI/Tilastot/Valtionvelka/Valtionvelka_ja_BKT/Valtionvelka_ja_BKT\(46372\)](http://www.treasuryfinland.fi/fi-FI/Tilastot/Valtionvelka/Valtionvelka_ja_BKT/Valtionvelka_ja_BKT(46372)).

⁹ <http://valtioneuvosto.fi/toiminta/talousarvio/2014/fi.jsp>.

KUVIO 1. Suomen valtionvelan määrä suhteessa bruttokansantuotteeseen¹⁰

Tämä opinnäytetyö tarkastelee talousrikoksiin liittyvää rikoshyödyn euromäärän muuttumista rikosprosessin aikana. Tarkoituksena on selvittää pienellä otannalla, mahdollistaako nyky-lainsäädäntö rikoshyödyn pienenemisen rikosprosessin edetessä ja mikäli mahdollistaa, mihin pieneneminen perustuu. Tutkimusongelmaa lähestytään ensin teoreettiselta pohjalta tarkastellen harmaata taloutta ja talousrikollisuutta, joista siirrytään rikoshyödyn määritelmään ja rikoshyödyn poisottamisen keinoihin. Tarkemmin tutkimusongelmaan paneudutaan työn viimeisessä osiossa, jossa käydään läpi yhdeksän eri talousrikosjuttua rikoshyödyn määrittämisen ja euromäärän osalta. Työssä rikosprosessilla tarkoitetaan kolmivaiheista prosessia: esitutkinta - syyteharkinta - tuomioistuinkäsittely.

Rikoshyödyn määrän muutoksia pyritään selvittämään tarkastelemalla esitutkintapöytäkirjoihin kirjattujen rikoshyötyjen/-vahinkojen bruttomääriä. Seuraavaksi rikoshyödyn määrän muutoksia tarkastellaan verottajan tekemien verotarkastuskertomusten, poliisin tekemien rikostarkastuskertomusten ja syyttäjän syytekirjelmien avulla. Viimeiseksi tarkastellaan tuomioistuinlauselmia, joista selviää tuomittu rikoshyöty ja perusteet tuomitun rikoshyödyn euromäärälle. Käytännössä on ollut havaittavissa, että rikoshyöty pienenee rikosprosessin

¹⁰ http://www.treasuryfinland.fi/fi-FI/Tilastot/Valtionvelka/Valtionvelka_ja_BKT.

edetessä. Tämän työn tarkoituksena on selvittää, että mikäli rikoshyödyn määrä pienenee rikosprosessin edetessä, mistä tämä pieneneminen johtuu ja minkälaisista euromääristä pienenemisessä on kyse.

Suomessa poliisin lisäksi talousrikostutkintaa tekee myös Tulli. Tullissa tutkittiin vuonna 2010 158 talousrikoksiksi luokiteltua rikosta.¹¹ Suomen valtion verotuloista vuonna 2011 (2010) tulli kantoi veroja ja veronluonteisia maksuja noin 10,5 miljardia euroa. Näistä tuloista suoraan valtiolle tuloutettiin 10,3 miljardia euroa. Tämä on noin kolmannes valtion verotuloista.¹² Tässä opinnäytetyössä ei käsitellä Tullin suorittamaa talousrikostutkintaa, vaan keskitytään poliisin suorittamaan talousrikostutkintaan.

Ajatus tämän työn tekemiseen tuli kollegaltani, joka oli poiminut ajatuksen Anne Alvesalon kirjasta *Talouden varjopuoli*¹³. Kirjassa todetaan rikoshyödyn pienenevän rikosprosessin edetessä. Kirjassa Talousrikokset rikosprosessissa ehdotetaan edellä mainittua aihetta lisätutkittavaksi, jotta saataisiin arvio siitä, kuinka suuri osa esitutkinnassa saadusta rikoshyödyistä loppujen lopuksi tuomitaan menetettäväksi. Tämä työ ei tuo koko maata kattavaa vastausta kysymykseen, mutta antaa mahdollisesti suuntaa siitä, miten rikoshyöty käyttäytyy rikosprosessissa ja minkälainen lainsäädäntö ohjaa sen muuntumista. Työn tulosten perusteella saattaa myös tulla esille kokonaisuuksia, joihin voi tulevaisuudessa kohdistaa lisätutkimuksia. Edelleen tulokset voivat antaa viitteitä osa-alueista, joihin esimerkiksi poliisin rikostutkinnassa pitäisi tulevaisuudessa kiinnittää erityistä huomiota rikoshyödyn poisottamisen yhteydessä. Tutkimalla jo rikosprosessin läpikäyneitä rikosjuttuja on mahdollista saada arvokasta tietoa asioista, jotka vaativat paitsi lisäpanostusta ja -koulutusta, myös mahdollista kehittämistä.

2 Harmaa talous, talousrikollisuus ja rikoshyödyn jäljittäminen

Talousrikollisuuden ja harmaan talouden määritelmä vaihtelee määrittelijästä ja kirjallisuudesta riippuen. Oikeuskirjallisuudessa talousrikollisuus on tulkittu osaksi laajempaa rikollisuuden muotoa. Tästä rikollisuuden muodosta on käytetty myös käsitteitä organisaatio- tai yhteiskuntarikollisuus. Organisaatio- ja yhteiskuntarikollisuuden määritelmän mukaan talousrikoksiksi ei katsota niin sanottuja yksilön tekemiä rikoksia.¹⁴ Puhuttaessa talousrikollisuudesta tarkoitetaan liike- ja yritystoimintaan liittyviä rikoksia, joissa on hyötymiseen tähtäävä tarkoitus. Määrittelyyn voidaan lisätä myös yritystoimintaan verrattava vastaavanlainen

---

¹¹ Sisäasiainministeriö 2011, s. 3.

¹² Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 1/2013, Tulli harmaan talouden torjujana, s. 31.

¹³ Laitinen-Alvesalo, *Talouden varjopuoli* 1994, s. 153-156.

¹⁴ Kankaanranta-Mutttilainen, *Kuittikauppa rakennusalan talousrikollisuutena* 2010, s. 11.

toiminta, jolloin myös esimerkiksi rahanpesurikokset luetaan talousrikoksiin.¹⁵ 1970-luvulla Suomessa alettiin puhua niin sanotusta mustasta taloudesta, joka viittaa talouselämän rikollisuuteen. Niin sanottu valkokaulusrikollisuus sitä vastoin terminä ei viittaa talousrikoksiin, vaan yhteiskunnan korkeissa asemissa olevien henkilöiden yksilörikoksiin.¹⁶

Katsottaessa harmaata taloutta ja nimenomaan talousrikollisuutta poliisin näkökulmasta on sisäasianministeriön poliisiosasto määritellyt (20.12.1996) talousrikokset yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tapahtuvaksi rikolliseksi toiminnaksi. Talousrikoksissa pyritään oikeudettomaan välittömään tai välilliseen taloudelliseen hyötyyn. Talousrikoksiksi katsotaan myös muuta yritystoimintaan verrattavaa lainvastaista toimintaa, jolla pyritään suunnitelmallisesti huomattavaan taloudelliseen hyötyyn.

Talousrikokset voivat kohdistua julkisiin varoihin, yksityiseen pääomaan tai taloudelliseen järjestelmään. Talousrikoksiksi tulkittavia rikoksia ovat verorikokset, velallisen rikokset ja kirjanpitorikokset. Muita talousrikoksiksi luokiteltavia rikoksia ovat virka- ja luottamusasemarikokset, osa petosrikoksista, julkisiin avustuksiin kohdistuvat rikokset, arvopaperimarkkinarikokset, rahanpesu, yritysturvallisuutta vaarantavat rikokset sekä julkisen rekisterin tai tiedon luotettavuutta vastaan tehdyt rikokset.¹⁷ Talousrikoksiksi voidaan kutsua sellaisia rikoksia, jotka voivat tapahtua vain yritystoiminnan tai muun organisatorisen toiminnan yhteydessä. Talousrikollisuus on suunniteltua rikollisuutta, ja mahdollisuus talousrikosten tekemiseen perustuu muun muassa tekijöiden yhteiskunnalliseen asemaan, otollisiin rikostilaisuuksiin, motiiveihin ja erityisasiantuntemukseen. Talousrikollisia on kutsuttu rikollisten ”eliitiksi”, jolla on mahdollisuudet keinotteluun. Itse valvontajärjestelmän toimimattomuus ja tehottomuus luovat myös mahdollisuuden talousrikollisuudelle.¹⁸

Käsitteen ”harmaa talous” määrittelemisen ei myöskään ole ongelmatonta. Yksittäisen määrittelyn tekeminen on vaikeaa. Valtiovarainministeriö on vuonna 1995 määritellyt harmaan talouden sinänsä lailliseksi toiminnaksi, mutta josta ei ole suoritettu lakisääteisiä maksuja ja veroja. Kansantaloudessa harmaata taloutta on sellainen tuotannollinen toiminta, joka ei ole mukana kansantalouden tilinpidossa ja bruttokansantuotteen laskelmissa.¹⁹ Lakisääteisten maksujen laiminlyönnin syitä ovat esimerkiksi liiketoiminnan ja tulonmuodostuksen salaaminen tai virheellisten tietojen antaminen viranomaisille. Kaikki lakisääteisten maksujen maksamatta jättäminen ei ole harmaata taloutta tai talousrikollisuutta. Esimerkkinä voidaan

¹⁵ Lahti-Koponen, Uudistuva talousrikosoikeus 2004, s. 5.

¹⁶ Laitinen-Alvesalo 1994, s. 14.

¹⁷ Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 2013, Rikollisuustilanne 2012, s. 151; Vuorinen, Talousrikosten tutkinta 2002, s. 12-13.

¹⁸ Laitinen-Alvesalo 1994 s. 16-17.

¹⁹ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö, Harmaa talous 2011, s. 3; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 2013, s. 151.

mainita maksukyvyttömyystila, jolloin maksamatta jääneitä lakisääteisiä maksuja ei tulkita harmaaksi taloudeksi tai edes rikolliseksi toiminnaksi.²⁰

Yhteiskunnan tukien ja avustusten väärinkäyttöä ei lasketa yksittäisen henkilön tekeminä rikoksina harmaaseen talouteen. Silloin, kun tukien väärinkäyttö liittyy jollain tavalla yrityksen rikolliseen toimintaan, kuten pimeään työvoiman käyttöön, tutkitaan nämäkin talousrikoksina ja lasketaan harmaaksi taloudeksi. Lähes jokaisen suuren talousrikoskokonaisuuden yhteydessä on myös yhteiskunnan tukien väärinkäytöksiä. Tämän vuoksi ne ovat merkittävä osa talousrikostutkintaa. Yksilörikoksina yhteiskunnan tukien väärinkäytökset tutkitaan pääsääntöisesti petoksina²¹.

Vuonna 2011 käsite ”harmaa talous” määriteltiin ensimmäistä kertaa lainsäädännössämme, kun laki harmaan talouden selvitysyksiköstä (1207/2010) tuli voimaan. Selvitysyksikön tehtävänä on edistää harmaan talouden torjuntaa jakamalla tietoa harmaasta taloudesta ja sen torjunnasta.²² Laki harmaan talouden selvitysyksiköstä 2 §:n 3 kohta määrittelee harmaan talouden organisaatiossa tapahtuvaksi toiminnaksi, jossa toiminnasta aiheutuvia lakisääteisiä veloituksia laiminlyödään. Laiminlyönnit tapahtuvat verojen, lakisääteisten eläke-, tapaturma- tai työttömyysvakuutusmaksujen tai tullin perimien maksujen suorittamisen välttämiseksi tai perusteettomien palautusten saamiseksi.

Harmaan talouden osuudeksi on arvioitu vajaasta miljoonasta 12 miljardiin euroon bruttokansantuotteesta. Arviot rikollisuuden yhteiskunnalle aiheuttamiksi vuotuisiksi menetyksiksi saamatta jäävien verojen ja veronluonteisten maksujen osalta vaihtelevat lähteestä ja arvioijasta riippuen muutamasta sadasta miljoonasta viiteen miljardiin euroon.²³

Oikeuskirjallisuudessa on kuvattu harmaan talouden ja talousrikollisuuden eroavaisuutta muun muassa siten, että talousrikollisuutta on rikosten tekeminen talouselämän piiriin kuuluvissa yhteyksissä rahan ansaitsemiseksi. Harmaa talous taas on laillista toimintaa, mutta tehdyt oikeustoimet jätetään ilmoittamatta vero- tai muiden valvontaviranomaisten tietoon. Tällä toiminnalla osalliset voivat välttyä arvonlisäveroilta, valmisteveroilta, tulo- ja varallisuusve-roilta sekä työnantajamaksuilta.²⁴ Yleisesti voidaan sanoa harmaan talouden pitävän sisällään esimerkiksi pimeästi maksettuja suorituksia asunnon korjausten yhteydessä, kotikampaajalla

---

²⁰ Valtiovarainministeriö, Harmaan talouden selvitystyöryhmän raportti 1995.

²¹ Ks. tarkemmin rikoslaki (RL) 19.12.1889/39, 36:1-4 petosrikoksista.

²² Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, s. 3.

²³ Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 2013, s. 162.

²⁴ Huhtamäki, Rahan jäljittäminen 2000, s. 23.

käyntiä tai piraattituotteiden ostamista. Mikäli harmaa talous on vakavuudeltaan edennyt rikoksen asteelle, voidaan miltei aina puhua talousrikoksesta.²⁵

Poliisi, Verohallinto ja ulosotto ovat tehneet vuosia yhteistyötä rikoksella saadun hyödyn, omaisuuden tai muun turvaamistoimen kohteen jäljittämiseksi, jäädyttämiseksi ja poisottamiseksi. Ensimmäinen rikoshyödyn jäljittämisryhmä (jatkossa rihi-ryhmä) perustettiin vuonna 1995 keskusrikospoliisiin (jatkossa KRP). Kyseisessä ryhmässä oli poliisin edustajien lisäksi myös ulosoton ja verottajan edustajat. Nykyään rihi-ryhmiä²⁶ on 15 sijoitettuna eri paikkakunnille pääsääntöisesti talousrikostutkinnan yhteyteen.²⁷ Rikoshyödyn jäljitystoiminnassa on valtakunnallisesti 48 poliisia, 18 Verohallinnon edustajaa ja 18 ulosottomiestä. Osassa yksiköistä henkilöt osallistuvat osa-aikaisesti rikoshyödyn jäljittämiseen, ja osassa ulosotolla ja Verohallinnolla ei ole kiinteää edustusta, vaan puhutaan niin sanotuista yhdyshenkilöistä.²⁸ Poliisin ylijohdo on antanut viimeisimmän ohjeen rikoshyödyn jäljitystoimintaan 31.10.2014.²⁹

Rihi-ryhmien toiminta aloitettiin talousrikostutkinnan yhteydessä, mistä se levisi muuhun rikostutkintaan. Talousrikokset ja huumausainerikokset ovat rikostorjunnan niitä alueita, missä rikoshyödyn jäljittämistä käytetään eniten. Hallituksen esittämänä tavoitteena tulevaisuudessa on, että rikoshyödyn jäljittämistä ja keräämistä toteutetaan koko rikostorjunnan alueella. Rihi-ryhmät avustavat toiminnallaan ja tietotaidollaan myös muuta rikostutkintaa tarvittaessa.³⁰ Rikoshyödyn takaisinsaantiin liittyvää ohjeistusta pohtineen työryhmän loppuraportissa rihi-ryhmän toiminta määriteltiin poliisin toimivaltuuksien käytöksi rikoksella saadun tai rikoksella aiheutetun taloudellisen hyödyn tai vahingon määrittämiseksi, jäljittämiseksi ja poisottamiseksi. Lisäksi rikoshyödyn jäljittämisen määritelmään kuuluu rikoshyödyn jäljittäminen ja poisottaminen vahingonkorvauksen tai konfiskaation turvaamiseksi tai rikoksella viedyn esineen hallinnan palauttamiseksi.³¹

Rikoshyödyn jäljittäminen on osa esitutkintaa ja merkittävältä osalta eri viranomaisten välistä tietojenvaihtoa. Toimivaltuudet tietojenvaihdolle on määritelty poliisilaissa (872/2011, jatkossa PolL) sekä laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999, jatkossa JulkL).

---

²⁵ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, s. 10.

²⁶ Vantaa KRP, Helsinki, Espoo, Vantaa, Lahti, Kouvola, Tampere, Vaasa, Jyväskylä, Mikkeli, Oulu, Rovaniemi, Turku, Hämeenlinna ja Joensuu.

²⁷ Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2008, Viranomaisyhteistyönä tehtävän rikoshyödyn jäljittämistä selvittäneen työryhmän loppuraportti; Alvesalo-Heiskanen-Laukkanen-Virta, Huojuva talous 2006, s. 240.

²⁸ Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2008, s. 9.

²⁹ Poliisihallitus, ohje 2014, rikoksella saadun hyödyn ja vakuustakavarikon tai takavarikon kohteen jäljittäminen, jäädyttäminen ja poisottaminen, s. 2.

³⁰ Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2008, s. 4.

³¹ Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2008.

Rihey-ryhmät osallistuvat rikoshyödyn jäljitystoiminnan ohella myös rikosten paljastamiseen ja ennalta ehkäisyyn.³²

Vaativaa rikoshyödyn jäljittämistä on viranomaisyhteistyötä ja erityisosaamista vaativa rikoshyödyn jäljittäminen, joka tehdään rihey-ryhmissä. Vaativassa rikoshyödyn jäljittämisessä keskitytään muun muassa valeoikeustoimin sekä keinotekoisin järjestelyin ja muilla oikeudellisilla järjestelyillä epäillyn hallusta pois siirrettyyn ja piilotettuun omaisuuteen.³³

Tässä opinnäytetyössä talousrikollisuudella tarkoitetaan poliisiosaston määrittelemää rikollisuutta eli rikollista toimintaa, joka on tehty yritystoiminnassa ja jossa tavoitellaan taloudellista hyötyä. Poliisin talousrikosyksiköt noudattavat talousrikosten määrittämisessä ja rikoshyödyn jäljittämisessä sisäasianministeriön poliisiosaston ohjeita ja määräyksiä.

2.1 Talousrikollisuuden jaottelua

Talousrikosten jaottelu riippuu siitä, perustuuko jaottelu rikoslakiin vai tarkastellaanko talousrikollisuutta esimerkiksi siltä kannalta, keneen rikokset kohdistuvat (julkinen valta, työntekijät, kuluttajat, velkojat, ympäristö).³⁴ Tässä työssä tarkastellaan talousrikollisuutta rikoslain pohjalta. Harmaan talouden käsitteen piiriin kuuluvat rikoslakirikokset eli niin sanotut talousrikokset ovat rikoslakiin (39/1889, jatkossa RL) kirjatut verorikokset (veropetos RL 29:1-3; verorikkomus RL 29:4), työeläkevakuutusmaksupetokset (RL 29:4a ja 4b) ja tulliselvitysrikokset (RL 46:7-9).³⁵ Suurempiin talousrikosjuttuihin usein liittyviä niin sanottuja liitännäisrikoksia ovat esimerkiksi kirjanpitorikokset (RL 30:9-10), rekisterimerkintärikokset (RL 16:7) ja velallisen rikokset (RL 39:1-3: velallisen epärehellisyys ja velallisen petos). Veropetokset muodostavat suurimman osan talousrikoksista. Veropetoksiin liittyy yleensä aina muita liitännäisrikoksia, kuten kirjanpito- ja rekisterimerkintärikoksia. Veropetokset liitännäisrikoksineen muodostavat 50-60 prosenttia kaikista ilmi tulleista talousrikoksista Suomessa.³⁶

Veropetosjutuissa rikos on pääsääntöisesti toteutettu sekä arvonlisämenettelyssä, ennakonpidätyksissä että tuloverotuksessa, eli on tavalla tai toisella jätetty joko kokonaan tai osittain maksamatta yrityksen lakisääteisiä velvoitteita. Useissa tapauksissa yhtiön varoja on nostettu omaan henkilökohtaiseen käyttöön eikä näitä tuloja ole ilmoitettu henkilökohtaisina tuloina (palkat tai osinko).³⁷

---

³² Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2008, s. 9.

³³ Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2008.

³⁴ Laitinen-Virta, Talousrikokset teoriat ja käytäntö 1998, s. 44-45.

³⁵ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, s. 10.

³⁶ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, s. 10-11.

³⁷ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, s. 11.

2.2 Harmaan talouden ja talousrikollisuuden yhteiskunnalliset vaikutukset

Talousrikoksilla on vaikutuksia sekä yhteiskunnan tulonjakoon että yhteiskunnan eri ryhmien välisiin suhteisiin. Kansantaloudellisesti talousrikollisuuden suurin ongelma ovat valtion vero-varoista maksetut vahingot. Valtion menetys talousrikoksissa on kymmeniä miljoonia euroja verotuloina. Verojen kertymättömyys taas osaltaan vaikuttaa jokaisen veronmaksajan talou-teen erilaisina veronkorotuksina.³⁸

Harmaa talous vaikuttaa yhteiskuntaan verotulojen menetysten lisäksi monella eri tavalla. Harmaa talous kuormittaa yhteiskuntaa, nostaa hintoja ja elinkustannuksia sekä heikentää yhteiskunnan kykyä huolehtia kansalaisten hyvinvointipalveluista.³⁹ Esimerkiksi rikollista toi-mintaa harjoittavien yritysten toiminta vääristää kilpailutilannetta markkinoilla ja heikentää näin lainmukaisesti toimivien yrittäjien toimintaa. Tämä johtaa yritysten konkurseihin ja työttömyyteen. Tarjouskilpailussa laillisesti toimivat yritykset eivät pärjää vilpillisesti toimi-ville yrityksille, koska vilpillisten yritysten tarjoukset ovat huomattavasti halvempia verojen ja lakisääteisten maksujen maksamatta jättämisen vuoksi.⁴⁰ Oikeuskirjallisuudessa on puhuttu niin sanotusta talousrikollisuuden kaksoisvaikutuksesta. Markkinoiden ja hyvinvointivaltion kesken vallitsee vuorovaikutussuhteita, joiden kautta hyvinvointivaltion heikkeneminen hei-jastuu myös markkinoiden toimintaan. Talousrikollisuus vie hyvinvointivaltion kehittymisen edellytyksiä ja samalla vaikuttaa markkinoiden toimintaan.⁴¹

2.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Valtiovarainministeriön harmaan talouden selvitystyön mukaan pelkästään rakennusalan har-maan talouden osuus vuonna 1992 oli 0,7-0,9 prosenttia koko bruttokansantuotteesta. Varo-vaaisia laskelmia on esitetty, että harmaan talouden kokonaismäärä vuoden 1992 tasolla olisi vähintään 20 miljardin markan suuruinen. Tämä on 4,2 prosenttia bruttokansantuotteesta.⁴² Vuonna 2005 sisäministeri Kari Rajamäki arvioi, että Suomessa harmaassa taloudessa ja talo-usrikoksissa liikkuvan rahan määrä on noin 5 miljardia euroa. Tästä koituu vuosittain yhteis-kunnalle vuosittain verojen ja maksujen menetyksiä noin 2-2,5 miljardia euroa.⁴³ Harmaan talouden selvitysyksikön raportissa verotarkastuksiin perustuvan laskelman mukaan Suomen harmaan talouden määrä olisi vuonna 2008 ollut 10-14 miljardia euroa. Tämä luku vastaa

---

³⁸ Laitinen-Alvesalo 1994, s. 67-68.

³⁹ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011.

⁴⁰ Kankaanranta-Mutttilainen 2010, s. 14; Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö, Harmaan talouden uhka-arvio 2014, s. 3.

⁴¹ Laitinen-Alvesalo 1994, s. 68-69.

⁴² Valtiovarainministeriö, Harmaan talouden selvitystyöryhmän raportti 2005, s. 29-31.

⁴³ Pulliainen, Moraalista irrotettu talous 2005, s. 130.

5,5-7,5 prosenttia bruttokansantuotteesta.⁴⁴ Eduskunnan tarkastusvaliokunnan vuonna 2010 tilaaman tutkimuksen mukaan harmaan talouden euromäärä vuositasolla olisi noin 10-14 miljardia euroa, ja sen yhteiskunnalle aiheuttamat taloudelliset menetykset ovat vuosittain noin 4-6 miljardia euroa.⁴⁵ Harmaan talouden kohdalla on kyse kansantaloudellisesti merkittävästä rikollisuudesta. Se vaikuttaa bruttokansantuotteeseen ja jokaisen yksittäisen ihmisen elämään esimerkiksi veronkorotuksilla ja palvelumaksujen kallistumisella.

Toisinaan kirjallisuudessa on kyseenalaistettu organisaatorikollisuuden vältettyjen verojen aiheuttamia haittoja. Asiaa on pohdittu siltä kannalta, että loppujen lopuksi lakien rikkomisen kautta saadut hyödyt palautuvat pääosin kansantalouden kiertoon investointien yms. muodossa.⁴⁶ Tässä ajatusmallissa ei ole kuitenkaan huomioitu asianomistajia, joiden kohdalla rikos on aiheuttanut heille taloudellisen vahingon tai jopa konkurssin. Tavallisten varkausrikostenkin kohdalla anastettu taloudellinen hyöty palautuu jossain vaiheessa kansantalouteen, kuten myös huumausainerikollisuudessa. Vaikka anastettu omaisuus päätyisikin kansantalouden kiertoon takaisin, ei se poista vahinkoa, joka on aiheutunut uhriksi joutuneelle osapuolelle. Jos uhrina on valtio, vaikuttaa vahinko tavallisiin kansalaisiin veronkorotuksina ja sitä myöten heidän ostovoimaansa. Tämä taas vaikuttaa kansantalouteen negatiivisesti. Pääsääntöisesti ollaan kuitenkin yksimielisiä siitä, että organisaatioiden rikollisuutta pidetään todellisena rikollisuutena ja sen aiheuttamia haittoja todellisina rikoshaittoina.⁴⁷

2.2.2 Sosiaaliset vaikutukset

Talousrikollisuudella on muitakin kuin taloudellisia vaikutuksia. Rahamenetysten lisäksi talousrikollisuuden hyväksyminen vaikuttaa yhteiskunnan moraaliin rikkomalla taloudellisen toiminnan pelisääntöjä. Ihmiset tulevat kohdelluksi eri tavoin talousrikollisuuden vuoksi palkan, työturvallisuuden sekä eläke- ja sosiaaliturvan suhteen. Eriarvoisuus vaikuttaa ihmisiin kuluttajina ja työntekijöinä.⁴⁸ Talousrikoksiin syyllistyvät henkilöt eivät aina anna yritystoimintaansa työntekijöille mahdollisuutta toimia lain edellyttämällä tavalla, vaan pakottavat pimeään palkkatyöhön työttömyydellä uhkaamalla. Tätä tapahtuu aloilla, joissa työllisyystilanne on heikko ja markkinoilla on paljon harmaan talouden yrityksiä. Tavalliseen ihmiseen talousrikollisuus vaikuttaa esimerkiksi harhaanjohtavan markkinoinnin, väärrien tietojen,

---

⁴⁴ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, s. 4.

⁴⁵ Hirvonen-Lith-Walden 2010, Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2010, Suomen kansainvälistyvä harmaa talous.

⁴⁶ Laitinen-Alvesalon kirjassa Talouden varjopuoli s. 25 viitatus Ronald C Kramerin teokseen The Development of an Idea vuodelta 1984, s. 21.

⁴⁷ Laitinen-Alvesalo 1994, s. 24-25.

⁴⁸ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, s. 20.

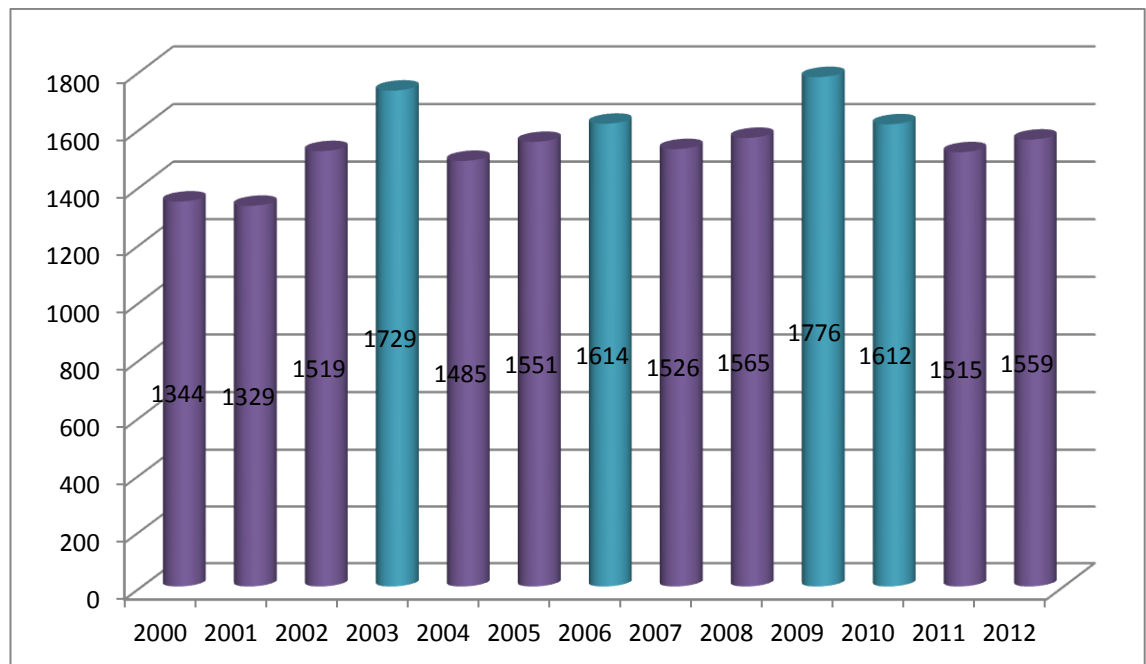

oikeussuojan puuttumisen, huonon työnjäljen, aikataulujen pitämättömyyden, materiaalien laadun, epäpätevän henkilökunnan sekä asuntojen arvon laskemisen myötä.⁴⁹

Sosiaalsiin vaikutuksiin voidaan lukea myös organisaatorikollisuuden vaikutus ihmisten ajatusmaailmaan. Median kautta tietoisuuden kasvaminen talousrikollisuuden korkeasta määrästä, lainkierron mahdollisuudet rangaistusten pienentämisessä tai välttämässä sekä oikeuslaitoksen lievä reagointi organisaatorikollisuuteen saattaa vaikuttaa normien uskottavuuteen. Organisaatorikollisuus kasvattaa yhteiskunnassa kyynisyyttä, välinpitämättömyyttä ja vie-raantumista. Eliittien piirissä paljastuneet organisaatorikokset aiheuttavat luottamuksen las-kua korkeamman tason instituutioihin.⁵⁰

2.3 Tilastotietoa harmaasta taloudesta

Poliisin tiedossa olevan harmaaseen talouteen liittyvän talousrikollisuuden määrään vaikuttaa suuresti paitsi poliisiviranomaisten omat toimet myös valvontaviranomaisten aktiivisuus. Aktiivisin valvontaviranomainen on Verohallinto. Kuviosta 1 ilmenee poliisin tietoon tulleet ja kirjatut talousrikokset vuodesta 2000 vuoteen 2012.⁵¹

KUVIO 2. Poliisin tietoon tulleet ja kirjatut talousrikokset 2000-2012

⁴⁹ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, s. 22.

⁵⁰ Laitinen-Alvesalo 1994, s. 27-29.

⁵¹ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö, Harmaa talous - valvontatilastoja 2012.

Rikосnimikkeinä yllä olevissa rikoksissa ovat olleet veropetos, kirjanpitorikos ja velallisen epärehellisyys sekä tavallisena että törkeänä tekemuotona. Poliisiin tietoon tuli vuonna 2012 yhteensä 2941 vero-, kirjanpito-, virka-, arvopaperi- ja velallisen rikosta.⁵²

Suomessa harmaan talouden suurimmat ongelmat liittyvät rakennusalaan. Vuonna 2008 arvonlisäverojen laskennallinen vajuus rakennustoiminnassa oli yli 260 miljoonaa euroa, joista 105 miljoonaa euroa syntyi piiloon jääneestä rakennustoiminnasta. Loput 160 miljoonaa euroa syntyi yrityksistä, jotka antavat arvonlisäveroilmoituksia mutta eivät maksa veroa.⁵³

Kotimaisen harmaan työvoiman laskennallinen määrä on noin 9000 henkilötyövuotta, joita vastaava salattujen tulojen määrä oli noin 360 miljoonaa euroa. Ulkomaisista työntekijöistä rakennusalalla vähintään puolet eivät maksa veroa Suomeen. Vuositasolla se tarkoittaa ainakin 400 miljoonan euron suuruista palkkamäärää, joka jää verottamatta.⁵⁴

Kansainvälisessä yritystoiminnassa harmaaseen talouteen liittyy Suomen Venäjän viennin yhteydessä ilmenevä kaksoislaskutus. Kaksoislaskutuksessa tavara tullataan Suomessa oikealla hinnalla, mutta Venäjän tullissa tavara tuodaan sisään väärennetyllä ostotodistuksella ja tulliluokituksella. Tällaisella saadaan tavaroita sisään tuotaessa pienennettyä tuontitullia.⁵⁵ Kaksoislaskutuksessa tulevat tappiot on arvioitu Venäjän valtiolle olevan jopa 1000-2200 miljoonaa euroa. Kaksoislaskutuksesta suomalaisille toimijoille aiheutuva hyöty on arvioitu noin 50-220 miljoonan euron suuruiseksi. Kansainvälisessä sijoitustoiminnassa on arvioitu, että harmaan talouden osuus on lähes 90 prosenttia. Euroissa tämä vastaisi vuonna 2008 vähintään 700 miljoonaa euroa. Lisäksi Suomen valtio menettää veroja tuntemattomille ulkomaisille maksetuista osingoista noin 300-600 miljoonaa euroa vuodessa.⁵⁶

Euroopan unionin myötä rajakontrollin vähentyminen ja ihmisten liikkuvuuden lisääntyminen vaikuttavat myös talousrikosten mahdollisuuksien lisääntymisenä. Kansainväliset liiketoimet helpottuvat ja luovat mahdollisuuden monimutkaisissa sopimustilanteissa rikolliseen toimintaan. Erilaiset yritysjärjestelyt ja rahanpesurikokset ovat osa kansainvälistä talousrikollisuutta erityyppisten kansainvälisten avustuspetosten ja veropetosten kanssa. Rahanpesu luo mahdollisuuden rahoittaa uusia rikoksia ja hankkia pestyn rikoshyödyn turvin huomattavia etuja. Yleensä rahapesu on osa järjestäytyntä rikollisuutta, ja kasvavassa määrin siihen liitetään kansainvälisiä piirteitä. Järjestäytyntä rikollisuus on viime vuosina muuttanut luonnettaan kansainvälisemmäksi, osittain EU:n mahdollistamien vapaan pääomien liikkuvuuden sekä

---

⁵² Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 2013, s. 153.

⁵³ Hirvonen-Lith-Walden 2010, s. 3.

⁵⁴ Hirvonen-Lith-Walden 2010, s. 3.

⁵⁵ http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_03_06_venajakauppa.html.

⁵⁶ Hirvonen-Lith-Walden 2010, s. 3-4.

maksuliikenteen helpottumisen ansiosta.⁵⁷ Kansainvälisesti asiaan on herätty solmimalla useita kansainvälisiä sopimuksia, jotka velvoittavat jäsenvaltioita toimiin rikoksella saadun hyödyn poisottamiseksi.⁵⁸

Suomalaisten yrityskytkenät Viroon ovat kasvaneet merkittävästi viime vuosina. Vuonna 2006 Viron kaupparekisteriin oli merkitty suomalaisilla tunnuksilla 16 500 yritystä, kun luku vuoden 2012 alussa oli yli 25 000. Edellä mainituista yrityksistä noin 11 400:lla oli Suomessa asuva vastuuhenkilö, ja 2500 yrityksellä yrityksen koko hallinnointi oli Suomessa asuvilla Suomen kansalaisilla. 16 prosentilla Viron kaupparekisterissä olevista suomalaisista vastuuhenkilöistä oli verovelkaa Suomessa. Vastaava luku Suomen kaupparekisterissä on 3,8 prosenttia. Suomalaisten yrityskytcentöjen ja vastuuhenkilöiden määrän kasvu Virossa muodostaa yhden merkityksellisen harmaan talouden riskin Suomessa. Viroon kohdistuvien yrityskytcentöjen arvioidaan kasvavan tulevaisuudessa edelleen.⁵⁹

Harmaan talouden aiheuttamia veronmenetyksiä on vaikea arvioida tarkasti. Tähän on syynä salattujen tulojen erilaisuus ja niihin kohdistuvat eri verot ja verokannat. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan harmaata taloutta käsittelevässä raportissa on arvioitu, että vuositasolla arvonlisäverovajauksen kokonaismäärä vuonna 2008 oli vähintään 2 miljardia euroa. Muiden veromenetysten osuudeksi eri tulojen ja eri tulonsaajaryhmien verokantojen vuoksi on arvioitu 25 prosenttia, mikä vuonna 2008 merkitsee 2,5-3,5 miljardia euroa vuodessa. Edelliseen lukuun pohjautuen kertymättä jääneiden sosiaaliturvamaksujen osuus on useita satoja miljoonia euroa.⁶⁰

Arvioitaessa harmaan talouden euromääriä käytettävissä on poliisi- ja oikeustilastojen lisäksi muun muassa Verohallinnon, tullilaitoksen, finanssivalvonnan ja rahanpesuselvittelykeskuksen julkaisemia tilastoja ja vuosikertomuksia. Myös keskusrikospoliisi julkaisee vuosittain Korrupiotilannekuvakatsausta, jota pystytään hyödyntämään harmaan talouden suuruuden arvioinnissa. Edellä mainitut lähteet kertovat viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta. Käytettävissä olevien tilastojen avulla pyritään määrittämään harmaan talouden suuruustaso Suomessa.⁶¹

---

⁵⁷ Lahti-Koponen 2004, s. 113-114.

⁵⁸ Euroopan unionin neuvoston 24.2.2005 puitepäätös rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn ja rikoksella saadun omaisuuden sekä rikoksentekovälineiden menetetyksi tuomitsemisesta 2005/212/YOS; Euroopan neuvoston rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus (SopS 53/94); Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan (SopS 44/94).

⁵⁹ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö, Harmaa Talous 2014, s. 12-13.

⁶⁰ Hirvonen-Lith-Walden 2010, s. 4.

⁶¹ Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 2013, s. 151.

2.4 Hallituksen toimet harmaan talouden torjumiseksi

Valtioneuvosto on tehnyt kuusi periaatepäätöstä liittyen harmaan talouden ja talousrikollisuuden vähentämiseen alkaen vuodesta 1996. Periaatepäätöksiin liittyvät torjuntaohjelmat kattavat vuodet 1996-1998 sekä 2012-2015. Periaatepäätöksiin on kirjattu useita toimenpiteitä, joissa poliisilla on keskeinen rooli. Toimenpiteiden toteutumista seuraa talousrikostorjunnan johtoryhmä.⁶²

Talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämishjelmassa vuosille 2012-2015 on useita toimenpiteitä. Osa toimenpiteistä on tähän päivään mennessä jo toteutettu ja osaa vielä valmistellaan. Torjuntaohjelmaan kirjattuja toimenpiteitä ovat muun muassa rakennuslalla käyttöön otettava veronumero (syyskuussa 2014 veronumerorekisterissä oli noin 800 000 henkilöä⁶³), työmaiden työntekijöiden ja urakkatietojen kuukausittainen ilmoitusmenettely Verohallinnolle (voimaan 2014), tilaajavastuulain uudistaminen, kuittilaki (voimaan 2014), hankintalain uudistaminen, viranomaisten välisten tietojenvaihtoeesteiden purkaminen, kansainvälisten yritysjärjestelyiden valvonnan tehostaminen, talousrikosprosessien kokonaisaikojen lyhentäminen sekä työsuojeluviranomaisten toimivaltuuksien tarkistaminen.⁶⁴

Puhuttaessa talousrikollisuudesta käytetään sen yhteydessä termiä piilorikollisuus. Piilorikollisuustermiä käytetään rikoksista, jotka eivät tule poliisin tietoon ja joita ei rekisteröidä rikoksina.⁶⁵ Poliisin tietoon tulee talousrikoksista vain noin 10 prosenttia. Yhtenä syynä piilorikollisuuteen on esitetty sitä, että uhrin eivät välttämättä ole tienneet joutuneensa harmaan talouden tai talousrikoksen uhriksi. Useammin kuitenkin lainvastainen toiminta koetaan tietyillä aloilla enemmänkin normaaliksi toiminnaksi kuin rikollisuudeksi. Näin ollen niin sanottuja ”vanhoja tapoja” jatketaan, vaikka tiedetään toimittavan väärin.⁶⁶ Yrittäjien konkurssien, palvelumaksujen korotusten, veronkorotusten sekä valtion velkaantumisen myötä talousrikollisuus tuntuu jokaisen yksilön taloudessa. Valtio on pyrkinyt nostamaan ihmisten tietoutta harmaasta taloudesta ja talousrikollisuudesta muun muassa mainoskapanjoin.⁶⁷

Suomen Rakennuttajaliitto, Rakennusteollisuuden keskusliitto ja Suomen Sähköurakoitsijaliitto jäsenliittoineen ovat sopineet keskenään, että uusien urakoiden yhteydessä

⁶²

http://www.intermin.fi/fi/kehittamishankkeet/talousrikollisuuden_ja_harmaan_talouden_va_hentaminen.

⁶³ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2014, s. 6.

⁶⁴

http://www.intermin.fi/fi/kehittamishankkeet/talousrikollisuuden_ja_harmaan_talouden_va_hentaminen ; Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö, Harmaa talous 2013.

⁶⁵ <http://www.stat.fi/meta/kas/piilorikollisuus.html>; Laitinen-Alvesalo 1994, s. 17-18.

⁶⁶ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, s. 11.

⁶⁷ www.mustatulevaisuus.fi.

urakkaohjelmassa vaaditaan selvitys verojen, ennakonpidätystilitysten, sosiaaliturvamaksujen ja eläkemaksujen täyttämistä. Edellä mainittujen maksujen laiminlyönti on pätevä syy olla hyväksymättä urakoitsijaa tai aliurakoitsijaa.⁶⁸ Tämän lisäksi rakennusliitto odottaa merkittävää parannusta rakennustyömaiden harmaan talouden torjuntaan vuonna 2014 voimaan astuneesta laista, jonka mukaan verottajalle tulee ilmoittaa työmailta urakoitsija- ja työntekijätiedot sähköisesti.⁶⁹

Rikoshyödyn takaisinsaannin tehostaminen on merkittävä keino torjua harmaata taloutta paitsi talousrikostutkinnassa myös kaikessa muussa rikostutkinnassa. Nykyisin on hyväksytty näkemys, että menettämisseuraamus on turvaamistoimi, ei rangaistus. Menettämisseuraamuksen tärkein tehtävä on uusien rikosten ehkäiseminen. Vaikka menettämisseuraamuksen perusidea ei ole toimia rangaistuksena, voidaan sen vaikutuksen katsoa olevan kaksitahoinen. Talousrikoksiin ryhtymisen pääsyy on taloudellisen hyödyn tavoittelu. Kun rikoksella ansaittu hyöty menetetään, vaikuttaa se usein tehokkaammin tekijän käyttäytymiseen kuin tuomioistuimen langettama tuomio.⁷⁰

Sisäasiainministeriön poliisiosasto asetti työryhmän selvittämään viranomaisyhteistyön kehittämismahdollisuuksia rikoksella saadun hyödyn jäljittämässä, jäädyttämisessä ja pois ottamisessa. Tästä on tehty viranomaisyhteistyönä rikoshyödyn jäljittämistä koskeva loppuraportti, joka tarjoaa tietoa viranomaisille ja asiasta kiinnostuneille liittyen harmaaseen talouteen Suomessa.⁷¹ Harmaan talouden selvitystyöryhmän loppuraportissa yhtenä torjuntakeinona ehdotettiin työttömyysturvajärjestelmän uusimista. Nykyinen järjestelmä ei kannusta työntekijöitä ottamaan vastaan tarjottuja töitä ja mahdollistaa omalta osaltaan pimeiden töiden tekemisen. Työttömyysturvajärjestelmää tulisi raportin mukaan kehittää niin, että kannustimet pimeiden, lyhytkestoisten töiden tekemiseen vähenisivät. Lisäksi työttömyysturvalakia tulisi korjata siten, että myös lyhytkestoisten työsuhteiden vastaanottohalukkuus kasvaisi.⁷²

Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaohjelmaan on kirjattu useita lakimuutoksia, kuten tilaajavastuulaki, mahdollisuus säätää lailla palkan maksamisesta elinkeinotoiminnassa työntekijän ilmoittamalle pankkitilille tai maksumääräyksenä työnantajan pankista, arvopaperimarkkinalain kokonaisuudistus sekä rikoshyötyyn liittyvän lainsäädännön seuraaminen ja mahdollinen tarkentaminen.⁷³

⁶⁸ Lehtola-Paksula, Talousrikosten tilannetorjunta 1997, s. 62-63.

⁶⁹ <http://www.mtv.fi/uutiset/talous/artikkeli/rakennusliitto--suomen-harmaan-talouden-torjuntamalli-maailman-paras/2341460> .

⁷⁰ Lahti-Koponen, Talousrikokset, 2007, s. 29-31.

⁷¹ Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2008.

⁷² Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 1/99, Harmaan talouden selvitystyöryhmän loppuraportti 1995, s. 42-43.

⁷³ Sisäasiainministeriö 2011.

Torjuntaohjelmaan liittyviä muita torjuntamenetelmiä ovat muun muassa harmaan talouden torjunnan tehostaminen julkisissa hankinnoissa, rakennusalan työsuhde- ja verovalvonnan tehostaminen ottamalla käyttöön työmailla veronumero pakollisessa kuvallisessa tunnustekortissa, valtuutetun urakoitsijajärjestelmän luominen rakennusosalalle, verohallinnon tehostamistoimet liittyen yritysjärjestelyihin, selvitys kassakoneiden manipuloinnin yleisyydestä sekä mahdollisuuksista torjua ohimyyntiä, ulkomaisen työvoiman käyttöä koskevan sääntelyn toimivuuden ja puutteiden selvittäminen sekä viranomaisten välisen tiedonvaihdon esteiden purkamisen.⁷⁴

3 Menettämisseuraamus eli konfiskaatio

Konfiskaatiolla käsitetään yleisesti rikokseen perustuvan omaisuuden menettämistä valtiolle vastikkeetta.⁷⁵ Menettämisseuraamuksen perusidea on preventiivinen eli tarkoitus on ennaltaehkäistä uusien rikosten tapahtumista. Tarkoitus on tehdä rikollinen toiminta kannattamattomaksi ja näin ehkäistä rikosten uusimista. Kriminaalipoliittisesti katsottuna rikos ei saa kannattaa eikä siitä saa hyötyä. Mikäli rikollisuutta halutaan vastustaa, on lainsäädännöllisesti toimittava siten, että rikoksen tekemisestä ei tule kannattavaa.⁷⁶ Menettämisseuraamus on lainsäädännössä tarkoitettu turvaamistoimenpiteeksi, ei rangaistukseksi. Näin siltikin, että monissa tilanteissa rikokseen tuomittu saattaa kokea menettämisseuraamuksen tuntuvamaksi rangaistukseksi kuin itse tuomitun rangaistuksen.⁷⁷

Menettämisseuraamuksen perusajatuksena on rikosten ennalta ehkäiseminen, rikosten tuottaman taloudellisen hyödyn poisottaminen ja sen ehkäiseminen, ettei rikoksella ansaittuja rahoja käytetä uusien rikosten rahoittamiseen. Omaisuuden menettäminen pienentää houkustusta syyllistyä rikolliseen toimintaan. Menettämisseuraamuksella talouselämässä pyritään ehkäisemään se, että rikollisella toiminnalla hankittua varallisuutta ei pystytä tulevaisuudessa käyttämään hyväksi ja luomaan näin kilpailuetua muihin nähden. Vuoden 2002 10 luvun uudistuksen mukaan menettämisseuraamus on aina vaadittava syyttäjän toimesta ja tuomittava, ellei laki määrää toisin. Se, että menettämisseuraamus on aina vaadittava ja tuomittava, tehostaa omalta osaltaan rikoksella saavutetun hyödyn konfiskointia, ja luo selkeät raamit konfiskaatiolle.⁷⁸ Syyttäjällä on lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997, jatkossa ROL) 1 luvun 8 b §:ään kirjattu oikeus jättää menettämisvaatimus ajamatta, mikäli hyöty tai

---

⁷⁴ Sisäasiainministeriö 2011.

⁷⁵ Matikkala, Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä 2010, s. 189-190.

⁷⁶ Viljanen, Konfiskaatio rikosoikeudellisena seuraamuksena 2007; Lahti-Koponen 2004, s. 137.

⁷⁷ Lahti-Koponen 2007, s. 32-33.

⁷⁸ Lahti-Koponen 2004, s. 200; Rautio, Hyötykonfiskaatiokanne 2006, s. 12; Matikkala 2010, s. 189-190.

omaisuuden tai esineen arvo on vähäinen, asian selvittämisen tai käsittelemisen kustannukset tuomioistuimessa kasvaisivat kohtuuttomiksi asian laatuun nähden tai epäilystä rikoksesta jätetään syyte nostamatta.

Oikeuskirjallisuudessa on pohdittu niin sanottua pelotevaikutusta, ja sen vaikuttavuutta talousrikollisuudessa. Pelotevaikutuksen lähtökohtana on ihmisen käyttäytymistä ohjaava halu välttää epämiellyttäviä kokemuksia. Pelotevaikutuksen teho riippuu seuraamuksen ankaruudesta ja niiden varmuudesta. Koska talousrikokset tehdään suunnitelmallisesti, vaikuttaa enakkoharkinnassa ehkä tavallista yksilörikollisuutta vahvemmin teosta seuraavat sanktiot.⁷⁹ Kuten aiemmin on todettu, rikoshyödyn menettäminen voi olla joskus merkittävämpi vaikutavuudeltaan kuin oikeuslaitoksen langettama tuomio. Hyödyn menettäminen kasvattaa pelotevaikutusta, koska silloin rikos tehdään turhaan. Tämän vuoksi rikoshyödyn poisottamiseen on kiinnitetty viime vuosina erityistä huomiota lainsäätäjien, esitutkintaviranomaisten ja oikeuslaitosten keskuudessa.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisun mukaan Suomessa tuomittiin esimerkiksi veropetosten kohdalla alioikeuksissa vuosina 1996-2004 56 prosentissa tapauksista sakkoon, 41 prosentissa ehdolliseen vankeuteen ja kolmessa prosentissa ehdottomaan vankeuteen. Törkeissä veropetoksissa 71 prosenttia tuomittiin ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja 29 prosenttia ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Tyypillisimmin veropetoksesta sai edellä mainittuina vuosina 58 päiväsakon suuruisen rangaistuksen. Ehdollisten tuomioiden pituus oli 3,1 kuukautta ja ehdottomien vankeustuomioiden keskipituus 2,5 kuukautta. Törkeiden veropetosten kohdalla normaalirangaistus oli ehdollinen vankeusrangaistus, joiden keskipituus oli 9,3 kuukautta. Ehdottomien vankeusrangaistusten pituudet olivat keskimäärin 16,8 kuukautta.⁸⁰ Edellä mainittujen lukujen valossa on ymmärrettävää, että rikoshyödyn menettämällä saattaa olla vahvempi vaikutus rikoksen uusimiseen ja rikollisen ajatusmaailmaan kuin tuomioistuimen langettamalla tuomiolla.

3.1 Menettämisseuraamuksen jaottelua

Menettämisseuraamus on oikeuskirjallisuudessa jaettu esine- ja arvokonfiskaatioon. Esinekonfiskaatiossa valtiolle tuomitaan menetetyksi esine tai oikeus. Arvokonfiskaatio liittyy yleensä omaisuuteen. Joissain tapauksissa, kun esinekonfiskaatiota ei pystytä tekemään (omaisuus hävitetty/kadotettu), saatetaan esineen arvo konfiskoida arvokonfiskaationa. Ensisijaisena käytetään esinekonfiskaatiota ja toissijaisesti esineen arvoa. Molempia ei voida konfiskoida.⁸¹

---

⁷⁹ Lappi-Seppälä, *Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka* 2006, s. 73-74; Matikkala 2010, s. 201-204.

⁸⁰ Niemi-Lehti, *Eräiden talousrikosten rangaistuskäytäntö* 2006, s. 64-65.

⁸¹ Lahti-Koponen 2007, s. 43.

Arvon menetetyksi tuomitseminen tarkoittaa käytännössä tietyn rahamäärän maksamista valtiolle. Pakkokeinolaissa (806/2011, jatkossa PKL) on eri säädökset esine- ja arvokonfiskaatiolle.⁸² Pakkokeinolain mukaan esine konfiskoidaan 7 luvun 1 §:n takavarikkosäännöksellä, kun taas arvokonfiskaatioon kohdistetaan pakkokeinolain 6 luvun 1 §:n vakuustakavarikkosäännöstä. Myös esine- ja arvokonfiskaation yhdistelmä on mahdollinen.⁸³ Arvokonfiskaatiosta puhuttaessa on kyseessä yleensä raha tai rahanarvoinen omaisuus (kiinteistöt, arvopaperit, raha). Esinekonfiskaatiolla tarkoitetaan rikoksen tekemiseen soveltuvaa esinettä. Tällainen konfiskoitava esine talousrikostutkinnassa voi olla esimerkiksi kassakoneet, joilla on tehty yrityksen kirjanpitoon tekaistuja kuitteja. Joissain tapauksissa, mikäli konfiskoitava esine on hävitetty, voidaan tuomioistuimessa määrätä menetettäväksi esineen arvo. Tällöin esinekonfiskaatio muuttuu arvokonfiskaatioksi.⁸⁴

Menettämisseuraamus voidaan jakaa neljään eri ryhmään sen mukaan, minkälaisesta omaisuudesta on kysymys. Tämä nelijako on hyväksytty niin oikeuskirjallisuudessa kuin oikeuskäytännössäkin. Nelijaossa ryhmät ovat 1) rikoksen tuottama hyöty, 2) rikosentekoväline, 3) rikoksen tuote ja 4) rikosesine eli rikoksen kohde. Esine- tai arvokonfiskaation säännöksiä (tai joissain tilanteissa molempia) sovelletaan omaisuuslajista riippuen.⁸⁵

Hyötykonfiskaation peruslähtökohta on ottaa rikoksesta saatu hyöty ja etu pois rikosentekijältä tai siltä, joka on rikoksesta hyötynyt. Mikäli hyödyn hankkiminen on aiheuttanut jollekin vahinkoa, on vahinko korvattava ennen omaisuuden konfiskoimista valtiolle. Näin ollen rikosvahinkojen korvaaminen on aina ensisijainen toimenpide. Mikäli vahingon määrä on yhtä suuri kuin konfiskoitava hyöty, ei valtiolle jää mitään konfiskoitavaa. Mikäli vahingosta ei vaadita korvausta, voidaan omaisuus tällöin konfiskoida valtiolle.⁸⁶ Toisin sanottuna samasta omaisuudesta ei voida konfiskoida sekä vahinkoa että hyötyä. Menettämisseuraamukseen voi kuitenkin sisältyä sekä vahinko että hyöty, mikäli rikoshyötyä on saatu enemmän kuin rikosvahinko on. Tällaisessa tilanteessa ensin konfiskoidaan vahinko ja loput konfiskoidaan hyötynä valtiolle.⁸⁷ Vaikka konfiskaation perusajatuksena on, että samaa omaisuutta ei voida konfiskoida samalta taholta kahteen kertaan, voidaan esirikoksen tekijältä (rahanpesu) konfiskoida sekä vahingonkorvaus verorikoksen osalta että rikoksella saatu hyöty rahanpesun perusteella.⁸⁸

---

⁸² Lahti-Koponen 2007, s. 31.

⁸³ Viljanen 2007, s. 21, PKL 6:1 ja 7:1 (2014 alussa voimaan tulleet pakkokeinolain säännökset).

⁸⁴ Lahti-Koponen 2007, s. 35-37, 44-45.

⁸⁵ Rautio 2006, s. 11.

⁸⁶ Lahti-Koponen 2007, s. 33, Rautio 2006, s. 191.

⁸⁷ Lahti-Koponen 2007, s. 43.

⁸⁸ Lahti-Koponen 2004, s. 203.

Menettämisseuraamuksessa konfiskoidaan hyöty valtiolle riippumatta siitä, onko omaisuus enää tallella vai ei. Tällä pyritään omalta osin välttämään houkutusta hankkiutua eroon hyödystä esimerkiksi tuhlaamalla. Vaikka rikosentekijällä ei varsinaisesti enää olisi hallussaan rikoksella hankkimia rahoja tuhlailevan elämäntyylin vuoksi, on hän kuitenkin hyötynyt rikoksesta.⁸⁹ Omaisuus on laaja käsite. Käytännössä se kattaa henkilön varallisuus oikeuksien kokonaisuuden. Velat eivät ole omaisuutta, mutta sellainen oikeus, joka voidaan luovuttaa eteenpäin, voidaan tulkita arvokonfiskaation alaisuuteen. Hyödyn täytyy olla taloudellista. Aineetonta hyötyä ei voida konfiskoida. Esineen konfiskoiminen on selkeää, mutta esimerkiksi saamisoikeudet voidaan konfiskoida omaisuutena. Suomen perustuslain 2 luvun 15 §:ään on kirjattu oikeus omaisuuden suojasta (731/1999, jatkossa PeL). Menettämisseuraamuksen ristiriitaisuutta perustuslakiin on pohdittu oikeuskirjallisuudessa. Ristiriitaa perustuslain kanssa ei pitäisi oikeudellisesti olla, koska laki ei suojaa laitonta alkuperää olevaa omaisuutta. Suoja kohdistuu ainoastaan lailliseen ja laillisesti hankittuun omaisuuteen.⁹⁰

3.2 Nettohyöty ja bruttohyöty

Tuomioistuimissa talousrikosten kohdalla tuomitaan rikoshyötynä ja -vahinkona aina rikoksesta saatu nettohyöty. Nettoperiaatteen käyttö tuomioistuinten päätöksissä rikoshyötyä laskettaessa turvaa sen, että menettämisseuraamuksella ei ole rangaistukseen rinnastettavaa ominaisuutta. Mikäli rikoshyödyn laskemisessa ei huomioitaisi lailliseen liiketoimintaan liittyviä kuluja vähennyksinä, tulisi konfiskaatiosta rangaistusta vastaava menettely.⁹¹ Korkein oikeus on todennut tapauksessaan KKO 2004:73, joka liittyi lääkevalmisteiden laittomaan maahantuloon, että laillisessa liiketoiminnassa myyntihinnasta tulisi aina vähentää myytyjen tuotteiden hankintahinta. Laillisen liiketoiminnan myyntivoiton laskentatapaa ei voida kuitenkaan soveltaa tapauksissa missä liiketoiminta on alun perin lainvastaista. Perusteena Korkein oikeus mainitsee, että mikäli rikollisen toiminnan mahdollistamiseksi tehdyt rikosten tekijälleen aiheuttamat kustannukset otettaisiin huomioon rikoshyötyä vähentävinä kuluina, olisi se kriminaalipoliittisesti väärin. Tämä siitäkkin huolimatta, että menettämisseuraamuksella ei sinänsä ole rankaisullista tavoitetta.

Edelleen korkein oikeus on ottanut päätöksessään KKO 2007:1 kantaa siihen, miten huumausainerikosten kohdalla rikoshyödyn arvo määritellään. Korkeimman oikeuden kannan mukaan rikollisessa liiketoiminnassa ei voida vähentää myyntituloista hankintakuluja. Rikoksen tekemisestä rikosentekijälle aiheutuneet kulut on aina jätettävä rikosentekijän itsensä vastattaviksi. Näin ollen huumausaineen myyjä menettää rikoksen tuottamana taloudellisena

---

⁸⁹ Viljanen 2007, s. 85.

⁹⁰ Lahti-Koponen 2007, s. 36-38; HE 80/2000 vp, s. 54.

⁹¹ Matikkala 2010, s. 192-193.

hyötynä paitsi toiminnastaan saamansa myyntivoiton, myös huumausaineen hankintaan käyttämiensä varojen eli rikolliseen toimintaan sijoittamansa panoksen arvon. Laillisen liiketoiminnan kohdalla lopullinen rikoshyödyn määrä määritellään siten, että myyntihinnasta vähennetään hankintakulut, ja näin saadaan todellinen rikoshyöty eli niin sanottu nettohyöty.

Kuten aiemmista korkeimman oikeuden ratkaisuista huomataan, menettämisseuraamusta määriteltäessä on laskelmissa otettava huomioon kaikki ne vähennykset, joihin epäilty olisi oikeutettu myös laillisesti laillista liiketoimintaa harjoittaessaan.⁹² Nettohyötyperiaatetta käytetään muun muassa talousrikoksiin kohdistuvissa rikoshyötylaskelmissa. Huumaus- ja lääkeainerikosten kohdalla rikoshyötylaskelmissa käytetään bruttohyötyä.⁹³

Hyötykonfiskaatiossa tuomioistuimilla on oikeus käyttää kohtuullistamista. Rikoslain 10 luvun 10 §:n mukaan menettämisseuraamuksen kohtuullistamisessa hyöty voidaan jättää tuomitsematta, jos esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen, tekijä jätetään rangaistukseen tuomitsematta tai hyödyn tuomitseminen olisi kohtuutonta ottaen huomioon omaisuuden laatu, vastaajan taloudellinen asema tai muut olosuhteet. Menettämisseuraamusta voidaan kohtuullistaa sekä esineen että arvon osalta joko kokonaisuudessaan tai kohdistuen sen vain osaan omaisuuden arvoa. Hallituksen esityksen⁹⁴ mukaan menettämisseuraamuksen tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa tuomittavan olosuhteisiin ja hänen syykseen luettuun menettelyyn.⁹⁵

3.3 Laajennettu hyödyn menettäminen

Laajennettu hyödyn menettäminen otettiin käyttöön 1.1.2002 rikoslain 10 luvun uudistuksella. Uudistuksen tarkoituksena oli saada tehokas keino torjua suureen taloudelliseen hyötyyn pyrkivää rikollisuutta. Rikoslain 10 luvun 3 §:n mukaan tuomioistuin voi tuomita omaisuuden joko kokonaan tai osaksi menetetyksi rikokseen syylliseksi todetulta henkilöltä tai rikokseen osalliselta ja siltä, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty. Rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus pitää olla vähintään 4 vuotta vankeutta, tai kyseessä on jokin erikseen mainituista rikoksista, esimerkiksi huumausainerikos. Edelleen saman lainkohdan mukaan edellytetään, että rikoksen pitää olla luonteeltaan sellainen, että se voi tuottaa huomattavaa taloudellista hyötyä. Lisäksi on syytä olettaa omaisuuden olevan kokonaan tai osittain peräisin rikollisesta toiminnasta, jota ei voida pitää vähäisenä.⁹⁶

---

⁹² Lahti-Koponen 2007, s. 44-45.

⁹³ Ks. KKO 1999:89, KKO 2004:73, KKO 2007:1.

⁹⁴ HE 80/2000 vp, s. 34-35.

⁹⁵ Matikkala 2010, s. 204-206.

⁹⁶ Matikkala 2010, s. 195-198; Järvinen Anniina, Laajennetusta hyödyn menettämisestä huumausainerikoksissa 3/2008, s. 9-10.

Laajennetun rikoshyödyn avulla pyritään pääsemään käsiksi esimerkiksi rikollisorganisaatioiden johtohahmoihin, jotka elävät ylellisesti, vaikka heillä ei ole omilla nimillään omaisuutta tai tuloja. Tavallisella hyötykonfiskaatiolla ei pystytä puuttumaan tällaisiin tapauksiin.⁹⁷ Perinteisesti omaisuutta on pyritty siirtämään pois omista nimistä muun muassa velkojien, verottajan ja poliisin ulottumattomiin. Laajennettu hyödyn menettäminen on yksi lakiuudistus vuosien saatossa, jonka avulla omaisuuden siirtäminen läheisten nimiin on tehty kannattamattomammaksi. Takaisinsaantilaki ja ulosottolain uudistukset kuten myös rahanpesusäännökset ovat omalta osaltaan vaikeuttaneet rahan omistajan alkuperän häivyttämistä.⁹⁸ Laajennettu hyödyn menettäminen antaa mahdollisuuden tiettyjen vakavien rikosten kohdalla myös muusta kuin rikollisuudesta peräisin olevan omaisuuden konfiskointiin. Esimerkkinä mainittakoon huumausainerikollinen, jonka kotoa voidaan konfiskoida setelinippu, vaikkei se liity syytteenalaiseen rikokseen.⁹⁹

Laajennetussa rikoshyödyn menettämisessä voidaan ottaa pois omaisuutta, joka on siirretty lähiomaisten nimiin. Laajennettua hyötykonfiskaatiota voidaan soveltaa vain niissä tilanteissa missä omaisuutta on kätkeyty tai muulla vastaavalla tavalla siirretty täytäntöönpanon ulottumattomiin. Usein talousrikoksissa pääepäillyt siirtävät omaisuuttaan ystävien tai sukulaisten nimiin joko välttääkseen ulosotossa olevien vanhojen velkojen maksun tai kiinni jäädessään omaisuuden poisottamisen. Laajennetun rikoshyödyn menettäminen antaa viranomaisille mahdollisuuden tarttua myös tällaiseen omaisuuteen. Laajennetussa rikoshyödyn menettämisessä rikoksen tulee olla sellainen, että se tuottaa huomattavaa taloudellista hyötyä ja on syytä olettaa omaisuuden olevan kokonaan tai osaksi peräisin ”ei vähäisestä” rikollisesta toiminnasta.¹⁰⁰

Laajennetun rikoshyödyn näyttövaatimusta on lievennetty. Lievempää näyttövaatimusta on perusteltu sillä, että useissa tapauksissa on lähes mahdotonta täysin pätevästi näyttää toteen, että juuri pakkokeinon kohteena oleva omaisuus on hankittu rikoksella saaduilla rahoilla eikä niin sanotusti rehellisillä rahoilla. Laajennetun rikoshyödyn pykälään oli alun perin tarkoitus esittää niin sanottua käännettyä näyttötaakkaa, mutta asiassa päädyttiin kevennettyyn näyttötaakkaan. Suomessa ei rikosasioissa ole käytössä käännettyä todistustaakkaa.¹⁰¹

Kevennetyllä näyttötaakalla tarkoitetaan tilannetta, jossa riittää, kun on syytä epäillä omaisuuden olevan rikollisesta toiminnasta. Käytännössä käännetyn ja kevennetyn näyttötaakan näyttövaatimuksilla ei liene juurikaan eroa. Lievemmän näyttövaatimuksen mukaan rikoksella

⁹⁷ Viljanen 2007, s. 180; HE 20/2000 vp, s. 12-13.

⁹⁸ Huhtamäki 2000, s. 25; HE 80/2000 vp, s. 14.

⁹⁹ Matikkala 2010, s. 195.

¹⁰⁰ HE 80/2000 vp, s. 14 ja 25; Järvinen 3/2008, s. 11-12.

¹⁰¹ HE 80/2000 vp, s. 15; Järvinen 3/2008, s. 14-15.

saatu hyöty voidaan tuomita valtiolle vähemmällä näytöllä kuin mitä rangaistukseen tuomitsemiseen vaadittaisi. Laajennetun rikoshyödyn kohdalla ”syytä olettaa” omaisuuden olevan peräisin rikollisesta toiminnasta riittää.¹⁰² Laajennetun rikoshyödyn kohdalla toisin kuin tavallisessa menettämisseuraamuksessa rikoshyötyä ei voida konfiskoida, mikäli omaisuus on ehditty hävittää. Toisin sanottuna vain tuomitsemishetkellä tallella oleva omaisuus voidaan konfiskoida.¹⁰³

Laajennettu rikoshyöty on säädetty harkinnanvaraiseksi ja sitä tulee soveltaa harkiten. Edelleen laajennettua rikoshyötyä voidaan kohtuullistaa tilanteen mukaan. Suomessa on vähän oikeuskäytäntöä liittyen laajennetun rikoshyödyn soveltamiseen.¹⁰⁴ Esitutkinnassa laajennetun rikoshyödyn soveltamisesta neuvotellaan aina syyttäjän kanssa etukäteen. Korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2006:51 oikeus toi esille perusteluissaan, että laajennettua rikoshyötyä sovelletaan niissä tapauksissa, joissa rikoksia tehdään taloudellista hyötyä tavoitellen, suunnitelmallisesti ja mahdollisesti organisoidusti enemmän tai vähemmän kiinteän rikollisjärjestön puitteissa. Vaikka laajennettu hyötykonfiskaatio onkin tarkoitettu sovellettavaksi rikollisjärjestöjen toiminnassa, ei se sulje pois muuta taloudellisesti merkittävää rikollisuutta. Hallituksen esityksen mukaisesti laajennettua rikoshyötyä voidaan soveltaa myös talousrikoksissa. Talousrikollisuus on yksi suunnitelmallisimpia ja merkittävää taloudellista hyötyä aiheuttava rikollisuuden ala.¹⁰⁵ Laajennetun hyödyn soveltamisessa on vielä kirjavaa käytäntöä.

4 Rikoshyöty ja rikosvahinko

Rikoshaittojen vähentäminen suoraan rikoksia ehkäisten on tehokas rikostorjunnan keino. Suomen kriminaalipoliittiseen linjaan kuuluu seurausvaikutusten lieventäminen ja uhrin aseman parantaminen. Rikoshyödyn jäljittämisen ehkä merkittävin tarkoitus on ehkäistä tulevia rikoksia ja rikosentekomahdollisuuksia. Rikoksen kannattamattomaksi tekemisen lisäksi hyödyn poisottamisella pyritään ehkäisemään uusien rikosten syntyminen ja poisottamaan vaaralliset esineet.¹⁰⁶ Pääperiaatteeltaan voidaan todeta, että hyödyn tulee olla taloudellista. Rahan kohdalla hyöty on selvä, mutta esineiden kohdalla esineellä tulee olla arvo, jotta se voidaan tulkita rikoshyödyksi. Hyöty voi olla rikastuttavaa tai säästöjä aiheuttavaa. Talousrikoksissa hyöty on pääsääntöisesti rikastuttavaa, mutta ympäristörikosten kohdalla saattaa olla kysymys säästöjen aiheuttamasta hyödystä.¹⁰⁷ Liiketoiminnassa tapahtuvat säästöt ovat

¹⁰² Järvinen 3/2008, s. 15-16; Rautio 2006, s. 21 ja s. 171; HE 80/2000 vp, s.15.

¹⁰³ Viljanen 2007, s. 215.

¹⁰⁴ Viljanen 2007, s. 232.

¹⁰⁵ Viljanen 2007, s. 232, KKO 2006:51; HE 80/2000 vp, s. 13.

¹⁰⁶ Lahti-Koponen 2007, s. 32; Lappi-Seppälä 2006, s. 46-47.

¹⁰⁷ Rautio 2006, s. 157-158; Lappi-Seppälä 2006, s. 192.

tyypillisesti tuotantokustannuksista saatavia säästöjä. Ympäristörikosten kohdalla kyse voi olla esimerkiksi puhdistuskustannusten säästöstä. Muita esimerkkejä säästöistä ovat esimerkiksi verosäästöt, jätemaksut, kirjanpitokustannukset ja työturvallisuudesta aiheutuvista kustannuksista säästäminen.¹⁰⁸

Suomessa oikeuslaitoksen määräämän tuomion lisäksi Suomen lainsäädäntö mahdollistaa myös muita seuraamuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi laissa säädetyt turvaamistoimenpiteet, vahingonkorvaus ja erilaiset rikosprosessuaaliset pakkokeinot. Turvaamistoimien perusajatuksena on uusien rikosten ennalta ehkäiseminen. Vahingonkorvauksen tehtävänä taas on jo tapahtuneiden rikosten vahinkojen korvaaminen. Sekä vahingonkorvauksen että turvaamistoimien tavoitteena on ehkäistä rikoksentekijää hyötymästä rikoksestaan.¹⁰⁹

Rikoslain kohdan 10 luvun 2 §:n mukaan rikoksen tuottama taloudellinen hyöty on tuomittava valtiolle menetetyksi. Hyödyn menettää rikoksesta hyötynyt tekijä, osallinen tai se, jonka puolesta tai hyväksi teko on tehty. Tarkoituksena on ottaa hyöty pois siltä, joka sen tosiasiallisesti on saanut. Mikäli hyötyjiä on useampia, pyritään määrittämään jokaisen saaman hyödyn arvo. Mikäli ei ole mahdollista selvittää hyödyn määrää jokaisen hyötyjän kohdalta, voidaan hyöty tuomita menetetyksi yhteisvastuullisesti.

Menetettävä hyöty elinkeinotoiminnassa tehdystä rikoksesta on todellinen hyöty eli myyntihinnan ja hankintahinnan erotus. Laittoman toiminnan kohdalla, kuten huumaus- ja lääkeainerikoksissa, hankkimis- ja valmistuskustannuksia ei voida vähentää myyntituloista, vaan rikoshyötynä lasketaan niin sanottu bruttocyöty.¹¹⁰ Rikoshyöty voi olla joko välillistä tai välitöntä hyötyä. Suomessa ainoastaan välitön hyöty on konfiskoitavissa. Ratkaisevin asia rikoshyödyn määrittämisessä on rikoksentekohetki ja siihen välittömästi liittyvä hetki. Merkitystä ei ole sillä, mihin hyöty on käytetty. Esinekonfiskaation kohdalla täytäntöönpanoa ei voida luonnollisestikaan toteuttaa, jos esinettä ei ole jäljellä, mutta tässäkin tilanteessa konfiskoitavaksi jää esineen arvo.¹¹¹

Rikoshyöty määrätään poisotettavaksi syyttäjän, poliisimiehen, tullimiehen, verottajan tai muun laissa säädettyä valvontaa suorittaman virkamiehen vaatimuksesta laissa säädetyin

---

¹⁰⁸ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke, Menettämisseuraamukset 11.12.2008/19.1.2009, s. 10.

¹⁰⁹ Lappi-Seppälä 2006, s. 88-89.

¹¹⁰ KKO 2004:73; HE 80/2000 vp, s. 21-22.

¹¹¹ Rautio 2006, s. 162.

tavoin. Asianomistaja voi myös vaatia rikoshyödyn poisottamista, kun hän ajaa asiaa yksin. Rikoshyöty käsitteenä pitää sisällään paitsi rikoksella saadun taloudellisen hyödyn, myös teot, joista ei ole saatu hyötyä.¹¹²

Taloudellista hyötyä on rahan lisäksi sellainen esine tai oikeus, jolla on rahallista arvoa.¹¹³ Rikoshyötyä on rikollisella toiminnalla kerätty omaisuus. Omaisuus voi olla irtainta tai kiinteää omaisuutta, ja se voi olla hankittu myös rehellisin keinoin. Rikoshyötyä ei voida tuomita menetetyksi, mikäli vastaava summa on palautettu tai se on tuomittu vahingonkorvauksena tai edunpalautuksena loukatulle osapuolelle.¹¹⁴

Talousrikoksissa rikosvahinko määritellään pääsääntöisesti rikoksella aiheutettuna euromääräisenä vahinkona. Rikosvahinkoa ovat esimerkiksi verorikoksissa verottajalle maksamattomat verot, ja velallisten rikoksissa maksamatta jääneet velat. Rikosvahinko peritään ennen rikoshyötyä, kuten myös rikosentekijän ulosotossa olevat vanhat ulosottovelat. Mikäli talousrikokseen syyllistyneellä henkilöllä on vanhaa ulosottovelkaa tai aiheutetut rikosvahingot ovat suuret, ei rikoshyötyä jää perittäväksi valtiolle. Tällöin turvaamistoimien kohteena oleva omaisuus käytetään rikosvahinkojen ja vanhojen ulosottovelkojen maksamiseen.¹¹⁵

4.1 Rikoshyödyn jäljittämiseen ja poisottamiseen liittyvä lainsäädäntö

Rikoshyödyn jäljittäminen ja kerääminen on osa rikosten esitutkintaa. Poliisin rahan jäljitysketjuista säädetään esitutkinta- (805/2011, jatkossa ETL) ja pakkokeinolaissa. Mikäli rikoshyödyn jäljittämiseen liittyy epäily rahanpesusta, määritellään toimivaltuudet rahanpesulain 6 luvun 35 §:ssä (503/2008, jatkossa RahanpesuL).¹¹⁶ Rihy-ryhmät osallistuvat rikoshyödyn jäljittämisen lisäksi rikoksia paljastavaan toimintaan sekä rikosten ennalta ehkäisemiseen.¹¹⁷

Vuoden 2014 alusta turvaamistoimena talousrikoksissa on käytetty vakuustakavarikkoja, josta säädetään pakkokeinolain 6 luvussa. Vakuustakavarikon tarkoituksena on estää omaisuuden hävittäminen ja rikollisen toiminnan jatkaminen. Pakkokeinolain 6 luvun 1 §:n mukaan vakuustakavarikon täytäntöönpanoon riittää, että on olemassa vaara, että henkilö kätkemällä, hävittämällä, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla pyrkii välttämään sakon, hyvityksen, vahingonkorvauksen tai rahamäärän maksamista.

---

¹¹² Kriminalistiikan kurssi, Keskusrikospoliisi 2012.

¹¹³ HE 80/2000 vp, s. 21.

¹¹⁴ Lahti-Koponen 2007, s. 33-34; HE 80/2000 vp, s. 22.

¹¹⁵ Viljanen 2007.

¹¹⁶ Huhtamäki 2000, s. 104.

¹¹⁷ Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2008.

Vakuustakavarikossa omaisuus otetaan viranomaisen haltuun. Pakkokeinolain 6 luvun 1 §:n mukaan vakuustakavarikko saadaan määrätä sakon, rikokseen perustuvan vahingonkorvauksen tai hyvityksen taikka valtiolle menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen turvaamiseksi. Vakuustakavarikkoon voidaan ottaa mitä tahansa omaisuutta, oli se rikollisella toiminnalla hankittua tai laillista, mikäli epäillyllä on vanhaa ulosottovelkaa. Uuden jutun tutkinnan yhteydessä tuomittu rikoshyöty siirtyy ulosottokaaren 2 luvun 2 §:n 1-2 kohdan mukaisesti aikanaan ulosotolle perittäväksi uutena velkana tai kasvattamaan jo olemassa olevaa ulosottovelkaa (Ulosottoaari 705/2007, jatkossa UK).

Pakkokeinolain 7 luvun 1 §:n mukaan takavarikko voidaan suorittaa esineen, omaisuuden tai asiakirjan löytämiseksi, jos on syytä olettaa sen olevan rikoksella viety, todisteena rikosasiassa tai se voidaan tuomita valtiolle menetetyksi. Takavarikosta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, käytännössä komisario tai ylikomisario. Pakkokeinolain 7 luvun 8 §:n perusteella poliisi voi myös oma-aloitteisesti ottaa takavarikoitavan esineen haltuun, mikäli haltuunotto ei kestä viivytystä. Tällaisessa tilanteessa asiasta on viipymättä ilmoitettava pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, joka päättää takavarikosta. Lopullisen päätöksen turvaamistoimesta tekee tuomioistuimien. Tutkinnanjohtajalla on tietyissä tilanteissa pakkokeinolain 6 luvun 3 §:n mukaan oikeus ottaa omaisuus väliaikaiseen vakuustakavarikkoon ilman tuomioistuimen päätöstä. Saman pykälän 2 momentin mukaan väliaikaisesta vakuustakavarikosta on tehtävä vaatimus tuomioistuimelle viikon kuluessa väliaikaismääräyksen antamisesta.

Rikoshyödyn jäljittämisessä keskeisiä muita käytettyjä pakkokeinoja ovat kotietsintä (PKL 8:2), paikanetsintä (PKL 8:4), henkilöntarkastus (PKL 8:31) ja henkilönkatsastus (PKL 8:32). Vuoden 2014 alusta pakkokeinolainuudistuksen jälkeen kotietsintä jaetaan paikkaan kohdistuvaan etsintään, joka voi olla yleinen, erityinen sekä paikanetsintä. Yleisellä kotietsinnällä tarkoitetaan kotirauhan suojaamassa paikassa toimitettavaa etsintää. Erityisestä kotietsinnästä on kysymys silloin, kun etsintää suoritetaan sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai josta henkilö saa kieltäytyä kertomasta ja johon ei saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä. Pakkokeinolain 8 luvun 1 pykälän 4 momentin mukaan paikanetsinnässä on kyse etsinnästä, joka toimitetaan sellaisessa paikassa, johon ei ole yleistä pääsyä tai pääsyä on rajoitettu tai kyseessä on kulkuneuvo.

4.2 Viranomaisyhteistyö

Jokaisen rikoshyödyn jäljittämiseen osallistuvan viranomaisen toimintaa säätelee kyseisen hallinnonalan lainsäädäntö. Lait määrittelevät poliisin, ulosoton ja verottajan tehtävät ja toimivallan rikoshyödyn jäljittämisessä.¹¹⁸

Poliisilain 1 luvun 1 §:n mukaan poliisin tehtäväksi määritellään oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta ehkäiseminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisilain ohella poliisin toimintaa rikoshyödyn jäljittämisessä ohjaa esitutkintalaki. Esitutkintalain 1 luvun 2 §:n 1 momentin mukaisesti esitutkinnassa selvitetään rikos, sen teko-olosuhteet, rikoksella aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty. Poliisin tehtävänä on myös selvittää asianosaiset, mahdollisuudet rikoksella saadun hyödyn palauttamiseksi, mahdolliset menettämisseuraamukset ja vahingonkorvaukset.

Riity-ryhmissä tehtävä toiminta on tutkintaa tukevaa toimintaa.¹¹⁹ Rikoshyödyn jäljittämisessä poliisi on se viranomainen, joka johtaa esitutkintaa ja jolla on myös veto- ja päävastuu esitutkinnasta. Tutkinnassa olevien epäiltyjen rikosten vetovastuu liittyy poliisiviranomaisten laajoihin toimivaltuuksiin ja lain määrittämään velvollisuuteen rikosten ennalta ehkäisyssä ja selvittämisessä. Suomessa poliisilla on lainsäädännön mukaan mahdollisuus hankkia rikosepäilyn perusteella kaiken materiaalin, jota se tutkinnassa tarvitsee. Tämän lisäksi poliisilla on oikeus päättää pakkokeinojen käyttämisestä.¹²⁰

Verottajan tehtävät on kirjattuna lakiin verohallinnosta (503/2010, jatkossa VerohallintoL). Verohallintolain 1 luvun 2 §:n mukaan verohallinnon tehtäviksi säädetään verotuksen toimitaminen, verojen ja maksujen kanto, perintä, verovalvonta sekä veronsaajien oikeuden valvonnan järjestäminen sen mukaan kuin erikseen säädetään. Verotarkastajan toimivaltuus verotarkastuksessa on kirjattu verotusmenettelylain 2 luvun 14 §:ään (Laki verotusmenettelystä 1558/1995, jatkossa VerotusMenL). Verotusmenettelylain 2 luvun 14 §:n mukaan verotarkastajan tehtävä on tarkastaa verovelvollisen esitettäväksi säädetty yrityksen kirjanpito, muistiinpanot sekä muu aineisto ja omaisuus, joka saattaa olla tarpeen yrityksen verotuksessa tai sen verotusta koskevaa muutoksenhakua käsiteltäessä. Verotakavarikko on verottajan hakemuksella tehtävä turvaamistoimi, josta päättää Verohallinto. Verotakavarikosta säädetään Verojen ja maksujen perimisen turvaamisesta annetun lain 1pykälässä (395/1973, jatkossa VeroturvaL).

---

¹¹⁸ Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2008, s. 7.

¹¹⁹ Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2008, s. 11.

¹²⁰ Huhtamäki 2000, s. 9.

Ulosoton tehtävänkuvaa ja toimivaltaa määräytyvät ulosottoaaren 1 luvun 7-9 pykälien mukaisesti. Kihlakunnanulosottomiehelle kuuluvat ne tehtävät, jotka kihlakunnanvouti hänelle ulosottoaaren 1 luvun 7 pykälän mukaisesti määrää. Ulosoton päätehtävä on rahasaatavien perintä. Oikeudenkäynnissä tutkitaan ensin velkojan saatavan oikeellisuus, minkä jälkeen määrätään velallisen maksuvelvollisuudesta. Mikäli henkilö ei noudata oikeuden tuomiota, se pannaan täytäntöön ulosotossa. Ulosotolle kuuluvat myös sakkojen ja rikesakkojen perintä, häättöjen, tuomioistuinten määräämien takavarikkojen sekä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien päätösten täytäntöönpano.¹²¹ Edellä mainittujen tehtävien lisäksi ulosotto ilmoittaa poliisille, mikäli se havaitsee tehtäviensä yhteydessä keinotekoisia omaisuusjärjestelyjä. Suomessa ulosottoviranomaisella on laajat valtuudet selvittää ja saada tietoa tileistä ja talletuksista, joita velalliset hankkivat Suomesta, kuten myös velallisen muista oikeustoimista. Tämän vuoksi ulosotto ja poliisi tekevät omaisuuden jäljittämässä tiivistä yhteistyötä.¹²²

Verohallinnon edustajat voivat lain mukaan olla ja talousrikosten kohdalla pääsääntöisesti ovatkin mukana poliisin suorittamissa kotietsinnöissä. Pakkokeinolain 8 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan kotietsinnän toimitusmies saa, jos hän harkitsee tarpeelliseksi, pitää apunaan asiantuntijaa tai muuta henkilöä. Verottaja otetaan mukaan kotietsinnöille asiantuntijana, koska verotarkastaja tekee esitutkinnassa rikosvahinkoon liittyvän verotarkastuskertomuksen ja edustaa Suomen valtiota oikeudenkäynnissä. Verotarkastuskertomus määrittää verorikoksissa rikosvahingon euromääräisen nettorikoshyödyn. Verottajalla on Suomessa laajat valtuudet saada tietoja ja etsiä tietoja kenen tahansa verovelvollisen varoista.¹²³

Myös ulosoton edustajat voivat olla mukana poliisin kotietsinnöissä. Etsinnän pääsuorittajana on poliisi, mutta kuten verottajan kanssa, poliisilla on pakkokeinolain 8 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan oikeus pitää etsinnöissä mukana asiantuntijaa tai muuta henkilöä. Ulosoton erityisosaaminen kotietsinnöissä keskittyy siihen, minkälaisista omaisuuksista voidaan lain mukaan ulosmitata.

Poliisin haltuun ottama rikoshyöty (omaisuus) osoitetaan pääsääntöisesti aina ulosotolle. Poliisi hakee tuomioistuimelta vakuustakavarikkoon rikoshyötyä vastaavan euromäärän, ja ulosotto määrittää mitä omaisuutta otetaan haltuun. Ulosottovirasto hakee haltuun otetulle omaisuudelle lainvoiman tuomioistuimelta. Lainvoiman saanut omaisuus jää ulosottoviraston säilytykseen. Ulosoton ja verottajan lisäksi poliisi tekee rikoshyödyn jäljittämässä tiiviissä yhteistyössä tullin ja TE-keskusten kanssa. Yhteistyötä tehdään myös syyttäväviranomaisten kanssa.

---

¹²¹ Linna-Leppänen, Ulosottomenettely, s. 15-16; Koulu-Lindfors, Ulosotto-oikeus, s. 6-7.

¹²² Huhtamäki 2000, s. 8.

¹²³ Huhtamäki 2000, s. 8.

Muita yhteistyökumppaneita ovat PTR-ryhmät (poliisi, tulli ja rajaviranomaisista koostuva ryhmä), rajavartiosto, alkoholitarkastajat, vakuutusyhtiöt, pankit, Finnvera, työvoimatoimistot, Kela, Rakennusliitto, kiinteistönvälittäjät, Puolustusvoimat, työvoimatarkastajat, lupaviranomaiset, työsuojeluviranomaiset, eläkelaitokset, vakuutusetsivät, kunnat, maistraatit, lääninhallitukset, käräjäoikeudet, kaupparekisteri ja Ajoneuvohallintokeskus.¹²⁴

Korkeimman oikeuden viimeaikaiset päätökset liittyen talousrikoksiin on muuttanut viranomaisyhteistyön asetelmia entisestään. Korkein oikeus on päätöksissään KKO 2010:45 ja KKO 2010:46 ottanut kannan, että veronkorotus estää samaan veronkorotuksen aiheuttaneeseen menettelyyn perustuvan veropetosta koskevan syytteen tutkimisen vain, jos veronkorotusratkaisu on tullut lopulliseksi ennen syytteen vireille tuloa. Päätöksessään KKO 2013:59 korkein oikeus on tarkentanut kantaansa siten, että este veropetossyytteelle on jo sen jälkeen, kun verotusmenettelyssä on veronkorotusta koskevaa päätösvaltaa käytetty joko määrämällä veronkorotus tai jättämällä se määräämättä. Korkeimman oikeuden tarkennus perustuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen artiklaan, jonka mukaan ketään ei saa saman valtion tuomiovallan nojalla tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet on jo lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi kyseisen valtion lakien ja oikeudenkäyntimenettelyn mukaisesti. Kyseessä on niin sanottu *ne bis in idem* -kielto eli ei kahdesti samassa asiassa -kielto.¹²⁵ Korkein oikeus on edellä mainitussa tapauksessa tulkinut, että veronkorotuksen määrääminen ja syytteeseen joutuminen rikkoo *ne bis in idem* -kieltoa. Asiasta on käyty keskustelua eduskunnassa, ja tarkennuksen vuoksi Verohallinto ja poliisi joutuvat tekemään tulevaisuudessa tiiviimmin yhteistyötä. Tulevaisuudessa on oltava tiivis keskusteluyhteys poliisin ja Verohallinnon välillä, jotta talousrikoksiin syyllistyneet henkilöt eivät välttäisi rikosoikeudellisia seuraamuksia Verohallinnon hallinnollisten seuraamusten vuoksi.

4.3 Rikoshyödyn euromäärän määrittäminen

Rikoshyödyn määrään vaikuttavat tehty rikos ja näyttökysymykset. Täysin tarkkaa rikoshyötyarviota on lähestulkoon mahdotonta laskea, ja joiltain osin lähes aina joudutaan arvioimaan saadun rikoshyödyn lopullinen euromäärä. Yleisperiaate rikoshyödyn laskemisessa on niin sanottu nettoperiaate. Nettoperiaatteen mukaan menetettäväksi on tarkoitettu vain todellisuudessa saatu hyöty.¹²⁶ Oikeuskirjallisuudessa on esitetty muun muassa seuraavanlainen kysymys liittyen rikoshyödyn laskentaperiaatteisiin: ”Tarkoitetaanko sitä kokonaisyhyötyä, jonka on

¹²⁴ Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2008, s. 19.

¹²⁵ Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklan 1 kappale.

¹²⁶ Lahti-Koponen 2007, s. 44; HE 80/2000, s. 12.

tuottanut toiminta joka sattuu olemaan rikos, vai tarkoitetaanko sitä lisähyötyä, joka on saatu valitsemalla rikollinen menettelyvaihtoehto sitä mahdollisimman lähellä olevan laillisen vaihtoehdon sijasta?”¹²⁷

Menettämisseuraamus on tarkoitettu koskemaan vain todellista nettohyötyä. Rikolliseen toimintaan liittyviä rikoksen valmistelusta ja täytäntöönpanosta johtuvia kustannuksia ei voida vähentää menetettävästä hyödystä.¹²⁸ Talousrikoksissa tällaisia tilanteita harvemmin tulee vastaan, mutta voidaan kuvitella, että esimerkiksi kuittikauppaa varten tehtaitujen kassakoneiden ja niiden käyttöön liittyvät kustannukset ovat vähennyskelvottomia hyötylaskelmissa, mikäli ne pystytään selkeästi osoittamaan. Käytännössä nettohyöty on myyntihinnan ja ostohinnan erotus.¹²⁹

Laskettaessa elinkeinotoiminnassa tehdystä rikoksesta saatavaa rikoshyötyä saattaa tuntua epäoikeudenmukaiselta, kun yritystoiminnan kulut otetaan vähennyksinä huomioon. Näin etenkin silloin, kun elinkeinotoimintaa on harjoitettu useita vuosia lainvastaisesti. Rikoshyödyn laskemisessa tulee muistaa, että toiminta-aikana maksetut kulut ovat pienentäneet rikoshyötynä saatua rahamäärää. Mikäli tällaisissa tilanteissa rikoshyödystä ei vähennettäisi todellisia yritystoiminnan kuluja, muuttuisi menettämisseuraamuksen luonne turvaamistoimesta rangaistukseksi.¹³⁰ Se, pitäisikö lainsäätäjien ja tuomioistuinlaitosten ottaa kantaa siihen, tuleeko kaikissa tapauksissa kulut vähentää täysimääräisinä vai ei, on oma kysymyksensä. Ehkä tulevaisuudessa olisi syytä pohtia yrityksen asemaa laillisena elinkeinoharjoittajana tilanteissa, joissa elinkeinotoimintaa on alusta asti harjoitettu lain kirjainta vastaan useiden vuosien ajan. Kirjallisuudessa on protestoitu liiketoiminnan kulujen vähennysoikeutta muun muassa seuraavasti: ”Hyväksyttäessä vähennyskelvoisiksi kaikki vastaavat kulut jotka liittyvät lailliseenkin toimintaan, mitätöidään suuri osa hyötykonfiskaation rikoksia estävästä tehosta varsinkin, kun kyseisistä rikoksista tuomittavat rangaistukset ovat yleensä lieviä”.¹³¹ Ongelmana voidaan nähdä epäyhtenäinen linja kulujen vähennyskelvoisuudesta oikeuskäytännössämme. Käytännössä rikoshyötylaskelmat joudutaan laskemaan erityyppisissä tilanteissa eri tavalla. Eroja on myös saman rikostyyppin rikoshyötylaskentatavoissa.

Suomen oikeuskäytännössä on ollut useita ratkaisuja, joissa rikoshyödyksi on tulkittu myös rikoksella saadut säästöt. Oikeuskäytännön mukaan esimerkiksi yrityksen syyllistyttyä kirjanpitorikokseen pitämättömän kirjanpidon vuoksi voidaan rikoshyötynä tuomita kustannus, joka

---

¹²⁷ Viljanen 2007 s. 98.

¹²⁸ Viljanen 2007, s. 94; KKO 1999:89.

¹²⁹ Rautio 2006, s. 158.

¹³⁰ Rautio 2006, s. 159.

¹³¹ Viljanen 2007, s. 123.

olisi syntynyt, jos kirjanpitoa olisi pidetty lainmukaisesti.¹³² Näin ollen sekä voitot että säästöt voidaan katsoa rikoshyötylaskelmiin kuuluviksi.

Rikoshyödyn ja -vahingon määrittäminen tapahtuu rikosprosessin edetessä useaan otteeseen. Ensimmäisen kerran sen määrittelee poliisi esitutkintalain 1 luvun 2 §:n 1 momentin mukaisesti esitutkinnan aikana rikos- tai/ ja verotarkastajan avustuksella. Tällöin on kyseessä niin sanottu bruttohyötylaskelma. Bruttohyödyssä ei ole otettu huomioon kaikkia vähennyksiä, eli se on rikoksella saavutettu/aiheutettu arvioitu hyöty/vahinko. Esitutkinnan aikana rikoshyödyn ja -vahingon määrä tarkentuu verotarkastus-/rikostarkastuskertomuksen valmistumisen myötä. Verotarkastuskertomuksessa verottaja on laskenut rikoksesta valtiolle aiheutuneen vahingon ja ottanut huomioon lain oikeuttamat vähennykset. Laillisessa liiketoiminnassa vähennyksiä ovat myös liiketoiminnan muut kulut. Verorikosasioissa Verohallinto toimii Suomen valtion puolesta edustajana ja esittää tuomioistuimessa vahingonkorvausvaatimuksen. Verohallinto perii tuomitusta menettämisseuraamuksesta hallinnollisella menettelyllä ne varat, jotka on vielä mahdollista periä.¹³³ ROL 5 luvun 1-4 §:n mukaisesti syyttäjä esittää tuomioistuimelle menettämisseuraamuksena esitutkintamateriaaliin sisältyvän, ja verotarkastus- tai rikostarkastuskertomukseen perustuvan, laskelman sekä muiden mahdollisten asianomistajien vaatimukset.

Ulosotolla on rikoshyödyn/-vahingon määrittämisessä oma roolinsa, koska ulosotto arvioi hyödyn saajan omaisuuden arvon sillä hetkellä, kun omaisuuteen kohdistetaan turvaamistoimia eli takavarikkoa tai vakuustakavarikkoa (PKL 7:1 ja 6:1). Turvaamistoimia voidaan kohdistaa oikeuden päätöksellä vain arvioidun brutto-omaisuuden määrään asti. Lopullisesta menettämisseuraamuksesta päättää tuomioistuin. Tuomioistuimen tekemä menettämisseuraamus siirtyy ulosoton perittäväksi ulosottokaaren 2 luvun 1-3 §:n mukaisesti.

Lähtökohtana rikoshyödyn määrittämisessä on se, että rikokseen epäillyltä henkilöltä tavataan hallusta omaisuutta, joka on epäsuhdassa hänen tuloihinsa ja varallisuuteensa nähden, eikä pystytä osoittamaan, että hän olisi pystynyt hankkimaan omaisuuden laillisesti. Tällöin voidaan epäillä, että omaisuus on rikoksella hankittua, ja siihen kohdistetaan turvaamistoimia. Tuomioistuin määrää lopullisesta rikoshyödyn määrästä. Rikoslain 10 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan, mikäli rikoksen tuottaman hyödyn määrästä ei ole saatavissa selvitystä tai se on vain vaikeuksien esitettävissä, hyöty on arvioitava ottaen huomioon rikoksen laatu, rikollisen toiminnan laajuus ja muut olosuhteet. Vaikka laissa annetaan mahdollisuus rikoshyödyn

---

¹³² Viljanen 2007, s. 68-70, KKO 1992:119, VHO 13.12.2006 nro 1754 (R 05/1334), I-SHO 8.4.2003 nro 458 (R 02/7).

¹³³ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö, Verohallinnon vahingonkorvaussaatavat 2014, s. 2-3; Lahti-Koponen 2007, Ritva Sahavirta verorikokset, s. 181-182.

arvioimiseen, on määrä ensisijaisesti pyrittävä selvittämään mahdollisimman tarkasti muutoin.¹³⁴ Rikoshyötylaskelman näytön vahvuuden arvioi tuomioistuin tapauskohtaisesti, mutta säännösten mukaan arviota tulee käyttää vain, jos muuta selvitystä ei ole saatavilla.¹³⁵

4.4 Tilastotietoa rikoshyödyistä

Harmaasta taloudesta saatu rikoshyöty tulee pääosin maksamattomista veroista. Verohallinnolla oli tammikuussa 2013 perimiskelpoisia tuomioon perustuvia vahingonkorvaussaatavia yhteensä noin 420 miljoonaa euroa. Harmaan talouden selvitysyksikön tekemän selvityksen mukaan Verohallinnolla oli lukumääräisesti vuoden 2013 tammikuussa 7043 vahingonkorvaussaatavaa. Näistä lukumääräisesti 22 prosentissa tuomioistuimien määräämät tuomiot oli maksettu kokonaan. 57 prosentissa tapauksissa vahingonkorvauksia ei ole maksettu lainkaan. Jäljelle jäävissä 21 prosentissa saatavia on maksettu vaihtelevasti siten, että euromääräisesti pienempiä tuomioita on maksettu enemmän kuin suurempia tuomioita. Arvio koko harmaan talouden aiheuttamasta rikoshyödyistä vuositason perustuu eri virastojen (verottaja, ulosotto, poliisi) tilastotietoihin, laskelmiin ja tietojärjestelmiin.¹³⁶

Oikeuskirjallisuudessa esitettyjen arvioiden mukaan vuonna 2008 poliisin tietoon tulleissa talousrikoksissa syntyi rikosvahinkoa yhteensä 107 miljoonaa euroa. Rikoshyötynä takaisin saatiin yli 59 miljoonaa euroa. Vuosina 2004-2008 talousrikostutkinnassa haltuun saadun omaisuuden keskiarvo oli runsaat 43,5 miljoonaa euroa. Arviossa on otettu huomioon haltuun saatu omaisuus eli takavarikoitu tai muutoin haltuun saatu omaisuuden nettomäärä (perustuu ulosoton arvioon tai muuhun luotettavaan selvitykseen) sekä ulosoton omaisuus (jutun tutkinnan yhteydessä löydettyä ja ulosotolle osoitettua nettomääräistä omaisuutta).¹³⁷ Vuonna 2012 päätettyjen juttujen vahingon määrä oli yhteensä 172 miljoonaa euroa. Vuoden aikana tutkinnassa olleista talousrikosjutuista saatiin haltuun rikoshyötyä 34 miljoonaa euroa.¹³⁸ Viime vuosina poliisin tutkimien talousrikosjuttujen yhteydessä takaisinsaatu rikoshyöty on vaihdellut 40 ja 60 miljoonan euron välillä vuositason perustalla.

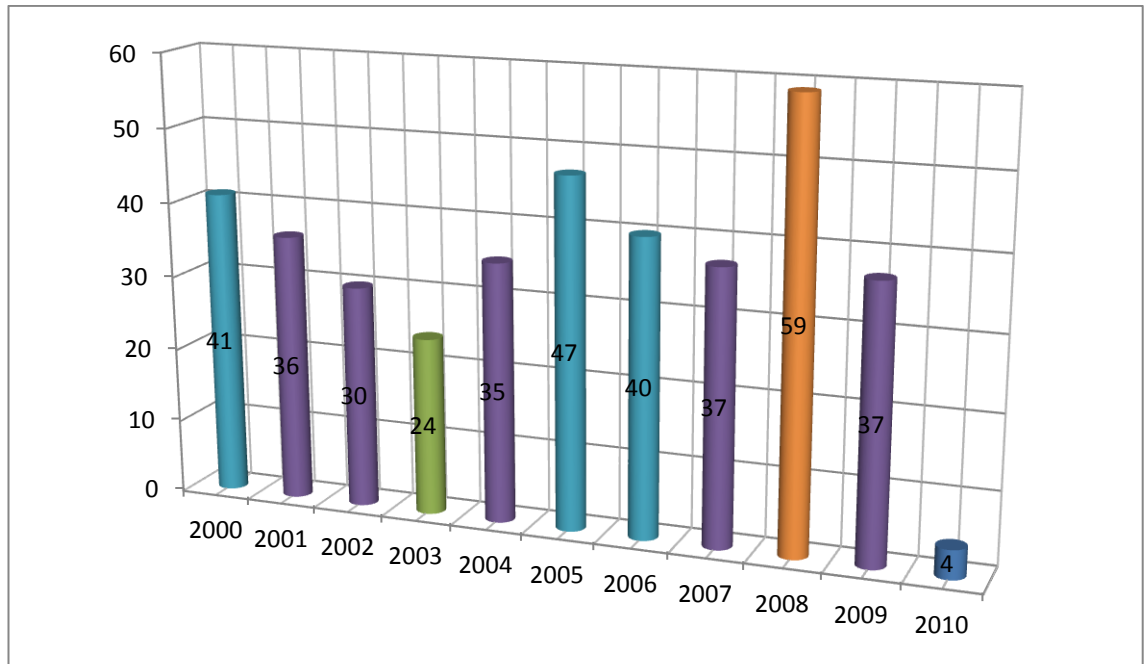
¹³⁴ HE 80/2000 vp, s.22.

¹³⁵ Viljanen 2007, s. 124.

¹³⁶ Verohallinto, Verohallinnon vahingonkorvaussaatavat 2014, s. 2-3.

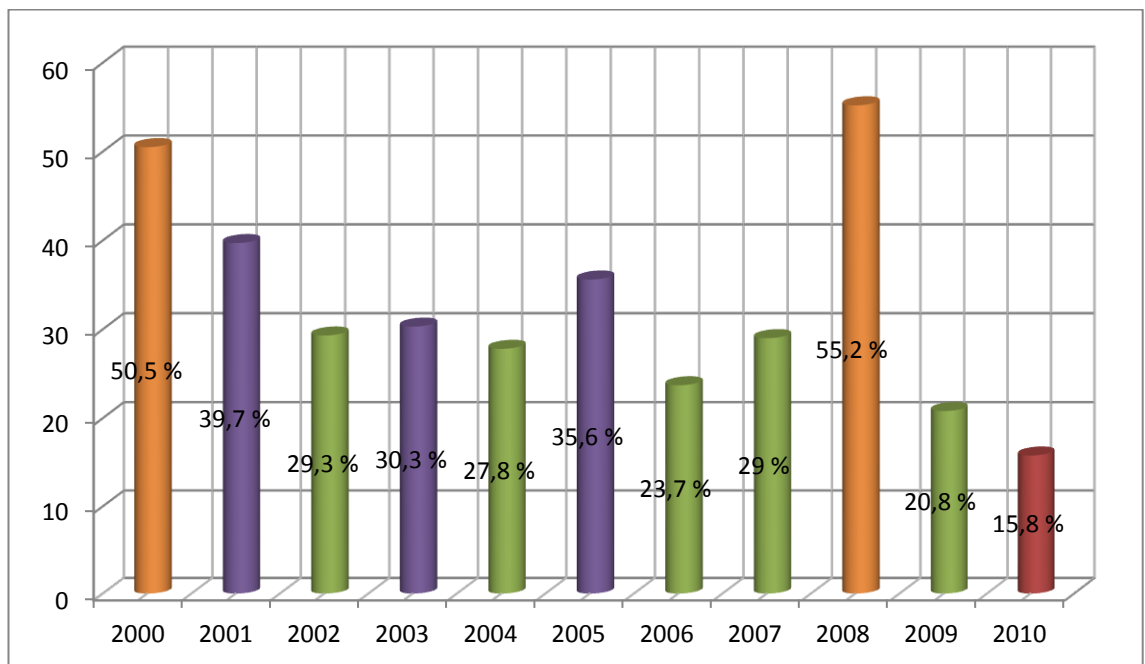
¹³⁷ Kankaanranta-Muttillainen 2010, s. 76.

¹³⁸ Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 2013, s. 161.

KUVIO 3. Poliisin tutkimissa talousrikosjutuissa haltuun saatu rikoshyöty miljoonaa euroa¹³⁹

Haltuun saadun omaisuuden suhde tutkittuihin talousrikosjuttuihin vaihtelee 20 ja 30 prosentin välillä.¹⁴⁰

KUVIO 4. Haltuun saatu omaisuus / päätettyjen juttujen vahinko 2000 - huhtikuu 2010¹⁴¹

¹³⁹ Hirvonen-Lith-Walden 2010, s. 267.

¹⁴⁰ Hirvonen-Lith-Walden 2010, s. 266.

¹⁴¹ Hirvonen-Lith-Walden 2010, s. 267.

Viime vuosina Suomen hallitus on panostanut lisäresursseja talousrikostutkintaan ja rikoshyödyn jäljittämistoimintaan. Tavoitteena tulevaisuudessa on, että rikoshyödyn jäljittämistä toteutetaan kaikkialla rikostutkinnassa. Talousrikosten aiheuttamien taloudellisten vahinkojen vuoksi Kataisen hallitusohjelmaan on kirjattu useita ehdotuksia harmaan talouden torjumiseksi.¹⁴²

5 Tutkimukseen valittujen talousrikosjuttujen esittely

5.1 Aineisto ja tietojen keruu

Tähän tutkimukseen on kerätty yhteensä yhdeksän talousrikosjuttua Turun keskusrikospoliisin talousrikosyksiköstä ja Itä-Uudenmaan rikostutkintayksiköstä. Mukaan otetut jutut on rajattu siten, että ne on aloitettu reaaliaikaisesti, niistä on haettu rikoshyötyä ja/tai -vahinkoa ja niissä on lainvoimainen tuomio ainakin yhdessä oikeusasteessa. Reaaliaikaisuuden valinnalla pyritään osoittamaan yksi vaihe, jossa lähes pääsääntöisesti rikoshyödyn/-vahingon määrä pienenee, koska ensimmäinen hyötymäärä on arvio. Oikeuskirjallisuuden perusteella voidaan arvioida, että rikoksen ilmoitusviiveen kasvaessa rikoshyödyn jäljittäminen ja takaisinsaanti vaikeutuvat.¹⁴³ Talousrikostutkinnassa pääsääntöisesti suurimmat takaisin saadut rikoshyötymäärät tulevat reaaliaikaisista jutuista. Reaaliaikaisten talousrikosten rikoshyöty ja -vahinko määritellään poliisin tai rikostarkastajan ja verotarkastajan toimesta arviona. Tällöin kyseessä on niin sanottu bruttohyöty.¹⁴⁴

Jutun reaaliaikaisuudella tarkoitetaan sitä, että tutkinta ja tutkintaan liittyvät pakkokeinot aloitetaan kaikki samanaikaisesti. Toisin sanottuna tutkinta aloitetaan silloin, kun rikollinen toiminta on vielä meneillään. Juttujen reaaliaikaisuus tehostaa rikoshyödyn takaisinsaantia. Vaikka reaaliaikaisuus sitoo tutkijoita juttuun vahvemmin, on jutun tutkinta usein nopeampaa ja tehokkaampaa. Rikoshyödyn kannalta reaaliaikaisessa rikostutkinnassa on se etu, että mahdolliset rikoshyödyn hävittämistoimien jäljet eivät ole ehtineet vielä peittyä.¹⁴⁵

Tämän työ tarkoituksena on seurata rikoshyödyn ja -vahingon määrän muutoksia rikosprosessin edetessä, joten tutkittavien juttujen osalta täytyy olla tuomio vähintään yhdessä oikeusasteessa. Näin päästään analysoimaan rikosprosessin läpi, kuinka rikoshyöty muuttuu, miksi se muuttuu ja kuinka paljon se muuttuu. Tutkimuksessa pyritään selvittämään, pieneneekö

---

¹⁴² Sisäasiainministeriö 2011.

¹⁴³ Hakamo-Jauhiainen-Alvesalo-Virta, Talousrikokset rikosprosessissa, 2009, s. 72.

¹⁴⁴ Ks. edellä 4.3 Rikoshyödyn euromäärän määrittäminen s. 34.

¹⁴⁵ Vuorinen, Talousrikosten tutkinta 2002, s. 81.

rikoshyödyn euromäärä rikosprosessin edetessä ja mikäli pienenee, onko edellä mainituilla yhdeksällä talousrikosjutulla rikoshyödyn pienenemisen osalta jokin yhteinen nimittäjä.

Tutkimukseen valikoituneet jutut on kaikki tutkittu, päätetty ja tuomittu vuoden 2014 pakkokeinolainsäädännön muutosta edeltäneenä aikana. Tämän vuoksi juttujen pakkokeinoissa on edelleen käytetty hukkaamiskieltoa yhtenä turvaamistoimena. Pakkokeinolainsäädännön uudistuksen jälkeen hukkaamiskielto poistettiin, ja nykyään turvaamistoimena käytetään pakkokeinolain 6 lukuun kirjattua vakuustakavarikkoa.

Tutkimukseen valikoituneiden juttujen esitutkintapöytäkirjat, rikos- ja verotarkastuskertomukset, syytekirjelmät sekä tuomioistuinten tuomiolauselmat käsittävät asiakirja-aineistoa kaikkiaan satoja sivuja. Tutkimuksessa esitetyt numeraaliset tiedot osoittavat epäiltyjen ja heidän lähipiirinsä omaisuus- ja varallisuustilannetta, ja näiden tietojen yksilöity julkaiseminen on Suomen julkisuuslainsäädännön 6 luvun 24 §:n 23 kohdan mukaisesti kielletty. Jotta tutkimuksesta ei olisi tullut liian raskaslukuista ja se noudattaisi julkisuuslainsäädäntöä, siihen ei ole liitetty esitutkintamateriaalia, tarkastuskertomuksia, pakkokeinopäätöksiä, syytekirjelmiä eikä tuomioistuimen päätöksiä. Lähdeluettelossa on lueteltu sekä niiden juttujen esitutkintapöytäkirjojen numerot, joita tutkimuksessa on käytetty, että tuomioistuinten diaarinumerot jutuittain.

5.1.1 Rikostyyppit ja asianosaiset

Tutkimuksessa mukana olevat talousrikosjutut pitävät sisällään taulukossa esitetyt rikosnimikkeet. Taulukossa olevasta ”epäillyt kpl” -sarakeessa kerrotaan, kuinka montaa henkilöä on epäilty kyseisestä rikosnimikkeestä juttujen yhteydessä. Jokaisen päärikoksen yhteydessä on tutkittu useampaa muuta rikosnimikettä. Näitä kutsutaan niin sanotuiksi liitännäisrikoksiksi¹⁴⁶. Esimerkiksi veropetosten kohdalla tutkitaan myös lähes aina kirjanpitorikosta. Jokaisessa tutkimukseen valikoituneessa jutussa pääepäiltyjä epäiltiin useammasta kuin yhdestä rikoksesta.

---

¹⁴⁶ Sisäasiainministeriön ohje 25.3.2002 esitutkintapöytäkirjan laadinnasta: ”Jos eri rikosilmoituksissa selostetut rikokset ovat niin kiinteässä yhteydessä toisiinsa, ettei niiden käsitteleminen erikseen ole tarkoituksenmukaista, voidaan asiakokonaisuudesta laatia yksi esitutkintapöytäkirja.”

TAULUKKO 1. Tutkimusaineiston rikosnimikkeet ja epäiltyjen lkm

RIKOSNIMIKKEET	epäiltyt kpl
Törkeä veropetos (yritystoiminta/henk.koht.verotus)	13
Avunanto törkeä veropetos	12
Veropetos	4
Törkeä kirjanpitorikos	12
Avunanto törkeä kirjanpitorikos	4
Törkeä työeläkevakuutusmaksupetos	3
Törkeä kavallus	2
Törkeä petos	5
Törkeän petoksen yritys	3
Petos	2
Petoksen yritys	4
Väärennös	1
Kiristys	1
Kiristyksen yritys	1
Virkavallan anastus	1
Törkeä ympäristön turmeleminen	2
Avunanto törkeä ympäristön turmeleminen	17
Ympäristön turmeleminen	1
Rekisterimerkintärikos	16
Avunanto rekisterimerkintärikokseen	1
Tutkinta liiketoimintakiellosta	11
Ampuma-aserikos	1
Törkeä rahanpesu	1

Epäiltyjen ja asianomistajien määrät jakautuivat jutuittain seuraavasti:

TAULUKKO 2. Rikoksesta epäiltyjen ja asianomistajien lukumäärät jutuittain

	rikoksesta epäiltyt kpl	asianomistajat kpl	epäiltyt päärikokset
case 1	7	3	törkeä veropetos
case 2	12	1	törkeä veropetos
case 3	2	1	törkeä kirjanpitorikos
case 4:	20	6	törkeä ympäristön turmeleminen
case 5	9	1	törkeä veropetos
case 6	2	2	törkeä veropetos
case 7	2	7	törkeä petos
case 8:	3	1	törkeä veropetos
case 9	2	16	törkeä petos
yhteensä	59	38	

Kuten taulukosta 2 ilmenee, viidessä jutussa päärikoksena oli törkeä veropetos, kahdessa jutussa törkeä petos, yhdessä törkeä kirjanpitorikos ja yhdessä törkeä ympäristön turmeleminen. Suurin osa harmaan talouden määritelmän piiriin kuuluvista rikoksista ja laiminlyönneistä liittyy Verohallinnon saataviin. Vuosittain Verohallinto tekee verotarkistuksia noin 3000-4000. Näistä tarkistuksista 700-800 liittyy harmaaseen talouteen. Pelkästään harmaan talouden verotarkastusten perusteella määrätään maksuun noin 60-70 miljoonaa euroa laiminlyötyjä verovelvoitteita. Tämän vuoksi ei ole yllättävää, että tähän tutkimukseen valikoituneet jutut ovat pääsääntöisesti verorikoksia. Edelleen juttujen reaaliaikaisuus vaikuttaa rikosnimikkeiden valikoitumiseen.¹⁴⁷

Case 7:ssä on kyseessä useiden törkeiden ja tavallisten petosten sarja, jossa pääepäiltyä epäiltiin kaiken kaikkiaan muun muassa 42 petoksesta ja 7 törkeästä petoksesta. Tässä työssä läpikäydyssä kokonaisuudessa oli päärikosnimikkeenä törkeä petos. Asianomistajia tässä tutkittussa haarassa oli seitsemän. Taulukkoon merkittyjen asianomistajien lukumäärä on laskettu esitettyjen korvausvaatimusten mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että luonnollisia henkilöitä voi olla kaksi tai useampi, mutta heillä on yhteinen korvausvaatimus. Tällöin esimerkiksi parikunnan vaatima korvausvaatimus on katsottu yhdeksi asianomistajaksi, vaikka todellisuudessa luonnollisia henkilöitä on kaksi.

5.1.2 Rikosten taloudellinen arvo

Esitutkinnassa poliisin määrittämä niin sanottu bruttohyöty on alustaviin tutkimuksiin, tiedusteluihin ja alustaviin rikos- ja verotarkastuskertomuksiin perustuva arvio. Arvion päätehtävänä on kohdistaa turvaamistoimia epäiltyjen omaisuuteen, jotta omaisuutta ei pystytä hävittämään, kätkemään tai siirtämään muiden henkilöiden nimiin esitutkinnan aikana. Lopullinen rikoshyödyn määrä vahvistuu esitutkinnan ja rikos- ja/tai verotarkastuskertomuksen valmistuttua, ja siihen vaikuttavat rikos- ja/tai verotarkastuskertomuksen, kirjanpidon, yrityksen muun aineiston ja tiliotteiden lisäksi kuulusteluissa esiin tulleet asiat.¹⁴⁸

Taulukossa 3 on esitelty jutuittain poliisin esitutkinnan alkuvaiheessa tekemä arvio mahdollisesta rikoshyödyistä/rikosvahingosta.

---

¹⁴⁷ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2014, s. 3-4.

¹⁴⁸ Ks. edellä 4.3 Rikoshyödyn euromäärän määrittäminen alkaen s. 34.

TAULUKKO 3. Tutkimusaineiston bruttohyöty jutuittain ja niihin kohdistetut turvaamistoimet

Jutut	Poliisin arvio rikoshyödyttä/euroa (bruttohyöty)	KO:n päätös turvaamistoimesta/euroa
Case 1	1 500 000	1 500 000
Case 2	400 000	400 000
Case 3	8000	-
Case 4	4 052 000	4 052 000
Case 5	2 168 000	2 168 000
Case 6	406 379	406 379
Case 7	75 957	-
Case 8	161 673	161 673
Case 9	500 000	500 000

Kuten yllä olevasta taulukosta on havaittavissa, käräjäoikeus päätyi tähän työhön valikoituneiden juttujen kohdalla turvaamistoimiasiassa samaan lopputulokseen kuin poliisi. Tässä vaiheessa esitutkintaa on kyse niin sanotusta turvaamistoimesta. Omaisuutta määrätään hukkaamiskieltoon tai takavarikkoon, jotta sitä ei esitutkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn aikana hävitettäisi. Hukkaamiskielloilla ja takavarikolla pyritään siihen, että kun lopullinen tuomio asiasta tulee, on jäljellä omaisuutta, jolla voidaan maksaa rikosvahinko ja ottaa mahdollisesti yli jäävä hyöty valtiolle. Tuomioistuin tekee lopullisen päätöksen rikoshyödyn ja -vahingon määrästä tuomioistuinkäsittelyssä kuultuaan kaikki asiaan liittyvät osapuolten kertomukset ja arvioituaan esitutkinnassa esiin tulleen näytön.¹⁴⁹ Case 3:ssa ja case 7:ssä käräjäoikeudelta ei haettu turvaamistoimia bruttohyödyn perusteella.

5.2 Rikoshyödyn euromäärän määräytyminen rikosprosessissa

Tässä tutkimuksessa valitut talousrikosjutut on aloitettu reaaliaikaisesti. Puhuttaessa reaaliaikaisista jutuista rikoshyödyn euromäärän ensimmäinen luku on arvio. Arvio tehdään poliisin ja verottajan yhteistyönä. Rikoshyöty- ja rikosvahinkoarvion pohjalta poliisi kohdistaa pakkokeinoja rikoksesta epäiltyjen omaisuuteen, jotka käräjäoikeuden tuomiolla määrätään takavarikkoon. Ennen 2014 pakkokeinolainsäädännön uudistusta yleisin omaisuuteen kohdistettu pakkokeino oli hukkaamiskielto. Uudistuksen jälkeen hukkaamiskielto poistui lainsäädännöstämme, ja nykyään käytetään ainoastaan takavarikkoa. Ensimmäisen vaiheen rikoshyötyarvionta kutsutaan myös niin sanotuksi bruttohyödyksi, jossa ei ole huomioitu lakisääteisiä vähennyksiä täysimääräisenä. Verorikosasioissa alustava verotarkastuskertomus antaa viitteitä rikoshyödyn ja rikosvahingon euromäärästä.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Ks. edellä 4.3 Rikoshyödyn euromäärän määrittäminen s. 36-37.

¹⁵⁰ Ks. edellä 4.3 Rikoshyödyn euromäärän määrittäminen s. 36.

5.2.1 Rikoshyödyn euromäärä vero- ja rikostarkastuskertomuksissa

Tutkimukseen valituissa talousrikosjutuissa kahdessa oli päärikkoksena törkeä petos, yhdessä törkeä kirjanpitorikos, viidessä törkeä veropetos ja yhdessä törkeä ympäristön turmeleminen. Veropetoksissa on tehty verotarkastuskertomus, joihin rikoshiötylaskelma perustuu. Törkeissä petoksissa rikoshiöty/-vahinko on määritelty asianomistajien korvausvaatimusten perusteella. Ympäristön turmelemisessa laskelmat rikoshiödyistä on tehnyt rikostarkastaja, ja tätä rikostarkastuskertomusta on käytetty osoittamaan rikoshiödyn euromääräinen arvo tuomioistuimissa. Rikos- ja verotarkastuskertomukset ovat perustuneet poliisin ja verottajan laskelmiin, joissa on käytetty apuna kirjanpitoja, tilitietoja, verottajalla jo tiedossa olevia tietoja sekä esitutkinnassa tehtyjä kuulusteluja ja muuta näyttöaineistoa.

Verottaja tarkastaa verotarkastuksessa kohdeyhtiön kaikki veronalaiset tulot ja selvittää, ovatko tulot sisältyneet ilmoitettuun verotettavaan tuloon. Lisäksi verottaja selvittää, ovatko kaikki tulosta tehdyt vähennykset hyväksyttäviä. Alustava tai lopullinen verotarkastuskertomus lähetetään esitutkintaviranomaiselle rikosvahinkoarvion muodostamista varten.¹⁵¹ Rikostarkastuskertomuksen tekee poliisiviranomainen. Lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 lukuun on kirjattu syytteen vireillepanosta. Edellä mainitun lain 1 luvun 1-2 §:n ja lain 5 luvun 1 ja 3 §:n mukaisesti syyttäjä pohjaa konfiskaatiovaatimuksensa esitutkintamateriaaliin. Tuomioistuin päättää ROL 11 luvun 1-3 §:n mukaisesti menettämisseuraamukseen liittyvässä tuomiossaan konfiskaation loppusumman ja siitä tehtävät vähennykset. Suomen oikeuskäytännössä on päätöksiä, joilla on pyritty antamaan ohjeistusta vähennysten huomioon ottamiseen rikoshiödyn laskelmissa eri tilanteissa, mutta käytäntö on vielä tänä päivänä kirjavaa.¹⁵²

Taulukko 4 osoittaa valittujen juttujen osalta rikoshiödyn ja -vahingon euromäärän. Euromäärä perustuu syytekirjelmissä vaadittuihin lukuihin. Taulukon toisesta sarakkeesta käy ilmi, mihin laskelmaan syytekirjelmän rikoshiötylaskelma pääosin perustuu. Verorikosasioissa syyttäjän vaatimukset perustuvat pääsääntöisesti verotarkastuskertomuksiin. Joissain veropetosjutuissa asianomistajia ovat myös eläkevakuutusyhtiöt, mutta heidän vaatimuksensa pohjaavat pitkälti verotarkastuksessa ilmeneviin tietoihin. Petosrikossarjoissa syyttäjän vaatimukset perustuvat asianomistajien vaatimuksiin. Case 9:ssä syyttäjän ja asianomistajien vaatimuksilla on huomattava ero johtuen asianomistajien lisävaatimuksista, joita syyttäjän vaatimuksessa ei ole. Tällaisena lisävaatimuksena mainittakoon esimerkiksi viivästyssakot.

---

¹⁵¹ Valtionvarainministeriön työryhmämuistio 1/99, s. 34-36.

¹⁵² KKO 1999:89 ja KKO 1992:119.

TAULUKKO 4. Tutkimusaineiston rikoshyöty euroina jutuittain

Jutut	syytekirjelmä / AO:n vaatimukset euroa	syytekirjelmä perustuu
Case 1	1 567 007,15	verotarkastuskertomus
Case 2	229 709	verotarkastuskertomus
Case 3	8000	pesäluettelo
Case 4	4 063 179	rikostarkastuskertomus
Case 5	3 151 128,90	verotarkastuskertomus
Case 6	354 201	verotarkastuskertomus
Case 7	90 940,36	asianomistajien vaatimukset
Case 8	173 493	verotarkastuskertomus
Case 9	595 487,81 (sjä) 1 081 938,93 (AO:t)	asianomistajien vaatimukset
Vaadittu rikoshyöty yht.	10 233 146,22 (sjä) 10 719 597,34 (ao:t)	

*sjä = syyttäjä, ao:t = asianomistajat

Edellä mainittujen juttujen yhteenlaskettu, syyttäjän vaatima konfiskaatiovaatimus on ollut 10 233 146,22 euroa. Syyttäjän ja asianomistajien yhteenlaskettu konfiskaatiovaatimus on ollut 10 719 597,34 euroa. Eroavaisuus syyttäjän ja syyttäjän sekä asianomistajien vaatimusten summien välillä johtuu siitä, että muutamassa tapauksessa asianomistajat ovat vaatineet suurempaa summaa rikosvahinkokorvauksia kuin mitä syyttäjä. Nämä vaatimukset on kirjattu syytekirjelmään syyttäjän vaatimusten lisäksi. Kyse on tuomioistuimelle syytekirjelmässä esitetyistä vahingonkorvausvaatimuksista, ei tuomioistuimen tuomitusta konfiskaatiosta.

Taulukkoon 5 on kerätty tutkimusaineiston pohjalta tiedot poliisin tekemän rikoshyöty- ja rikosvahinkoarvion (bruttohyödyn) ja syyttäjän syytekirjelmään kirjatun hyödyn (nettohyödyn) välisistä eroista.

TAULUKKO 5. Tutkimusaineiston brutto- ja nettohyödyn jakaantuminen jutuittain

Jutut	bruttohyöty euroa	nettohyöty euroa	erotus euroa
Case 1	1 500 000	1 567 007,15	(+) 67 007,15
Case 2	400 000	229 709	(-) 170 291
Case 3	8000	8000	0
Case 4	4 052 000	4 063 179	(+) 11 179
Case 5	2 168 000	3 151 128,90	(+) 983 128,90
Case 6	406 379	354 201	(-) 52 178
Case 7	75 957	90 940,36	(+) 14 983,36
Case 8	161 673	173 493	(+) 11 820
Case 9	500 000	595 487,81 (sjä *) 1 081 938,93 (ao:t *)	(+) 95 487,81 (+) 581 938,93

*sjä = syyttäjä, ao = asianomistaja

Yllä olevasta taulukosta voidaan todeta, että kahdessa tapauksessa yhdeksästä bruttohyötymäärät ovat pienentyneet esitutinnan aikana. Muissa tapauksissa nettohyötymäärä on tarkentunut suuremmaksi kuin alkuperäinen bruttohyötymäärä. Syynä rikoshyödyn/-vahingon pienenemiseen on kaikissa tapauksissa alussa tehdyt bruttohyötyarviot verrattuna rikos- ja tarkastuskertomusten lopullisiin laskelmiin. Arvion ja lopullisen laskelman euromääräinen vaihtelu taas johtuu tapauskohtaisesti esitutinnassa esille tulleista tiedoista, kirjanpidon oikeellisuudesta sekä muusta esitutinnassa ilmi tulleesta materiaalista.

5.3 Tuomioistuimissa tuomittu rikoshyöty/rikosvahinko

Tuomioistuimet määrittävät rikoshyödyn ja -vahingon esitutkimateriaalin ja oikeudessa kuultujen asianosaisten kertomusten perusteella. Tuomioistuimen tehtävänä on ottaa rikoshyötylaskelmissa huomioon myös niin sanotut lailliset vähennykset, joita ovat muun muassa verorikoksissa jo maksetut arvonlisäverot, maksetut palkat ja niihin liittyvät lakisääteiset maksut, maksetut verot ja muut liiketoiminnan kulut. Tämän lisäksi tuomioistuimilla on lain suoma valta kohtuullistaa rikoshyötylaskelmia, mikäli se katsoo tapauskohtaisesti, että rangaistus ja rikoshyödyn määrä yhdessä olisivat kokonaistilanteen huomioon ottaen kohtuuttomia. Tuomioistuimen päätös on lopullinen rikosvahinko ja rikoshyöty. Määritetyn nettohyödyn määrä voi muuttua huomattavastikin tuomioistuimissa. Euromäärän muuttumiseen vaikuttaa muun muassa se, onko verotarkastuskertomuksen pohjalla tutkittu hyvin pidetty kirjanpito vai

onko lukuja jouduttu arvioimaan. Lisäksi epäiltyjen kertomukset ja esitetty asiakirjanäyttö vaikuttavat rikoshyödyn euromäärän muutoksiin.¹⁵³

Taulukossa 6 on esitelty tapauskohtaisesti tuomioistuimen päätökset liittyen menettämisseuraamuksiin ja niiden erot verrattuna bruttohyötyarvioihin ja korvausvaatimuksiin.

TAULUKKO 6. Tutkimusaineiston juttujen menettämisseuraamusten euromääräiset tuomiot bruttohyötyyn verrattuna

Jutut	bruttohyöty euroa	nettohyöty euroa	tuomio euroa	bruttohyödyn ja tuomion erotus	% tuomittu brut- tohyödystä
Case 1	1 500 000	1 567 007,15	1 567 007,15	67 007,15	104,5
Case 2	400 000	229 709	182 871	217 129	45,7
Case 3	8000	8000	0	8000	0
Case 4	4 052 000	4 063 179	*KO: 920 000 HO: 1 287 824	KO: 3 132 000 HO: 2 764 176	KO: 22,7 HO: 31,8
Case 5	2 168 000	3 151 128,90	3 151 128,87	983 128,87	145,4
Case 6	406 379	354 201	312 712,40	93 666,60	77
Case 7	75 957	90 940,36	108 847,55	32 890,55	143,3
Case 8	161 673	173 493	30 853	130 820	19,1
Case 9	500 000	595 487,81 (syyttäjä) 1 081 938,93 (asianom.)	482 152,55	17 847,45	96,4

*KO = käräjäoikeus, HO = hovioikeus

Taulukoista 6 voidaan havaita, että tuomittujen ja vaadittujen korvausten määrien erot vaihtelevat jutusta riippuen. Tässä vaiheessa suuria eroja tuomittujen ja vaadittujen summien välillä ei enää ole. Selkeissä tapauksissa, joissa verotarkastuskertomuksissa on pystytty laskemaan hyvin pidetyn kirjanpidon perusteella vältetyt verot ja osoittamaan niiden maksamattomuus, ero on pieni. Jutuissa, joissa verotarkastuksissa on jouduttu käyttämään paljon arviointia, erotus on suurempi.

¹⁵³ Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 11.12.2008-19.1.2009, s. 12-17.

TAULUKKO 7. Tutkimusaineiston juttujen menettämisseuraamusten euromääräiset tuomiot korvausvaatimuksiin (nettohyötyyn) verrattuna

Juttu	korvausvaatimus (nettohyöty) euroa	tuomio euroa	erotus	% tuomittu netto- hyödystä
Case 1	1 567 007,15	1 567 007,15	0	100
Case 2	229 709	182 871	46 838	79,6
Case 3	8000	0	8000	0
Case 4	4 063 179	*KO: 920 000 HO: 1 287 824	KO: 3 143 179 HO: 2 775 355	KO: 22,6 HO: 31,7
Case 5	3 151 128,90	3 151 128,87	0,03	100
Case 6	354 201	312 712,40	41 488,60	88,3
Case 7	90 940,36	108 847,55	17 907,19	119,7
Case 8	173 493	30 853	142 640	17,8
Case 9	595 487,801 (sjä) 1 081 938,93 (AO.)	482 152,55	17 847,45 (sjä) 599 786,38 (AO)	81 44,6

*KO = käräjäoikeus, HO = hovioikeus

Verrattaessa taulukoiden 6 ja 7 tietoja toisiinsa voidaan todeta, että nettohyötymäärät ovat lähempänä tuomittuja rikoshyötymääriä kuin bruttomäärät. Tämä on ymmärrettävää, koska bruttohyötymäärät perustuvat esitutinnan alussa arvioon. Poikkeuksena tässä tutkimuksessa voidaan mainita caset 4 ja 8. Näiden juttujen osalta perusteet tuomittujen ja vaadittujen summien suurelle erolle selviävät edellä.

Tutkimuksessa olevista jutuista ainoastaan yhdessä on lainvoimainen käräjä- ja hovioikeuden päätös (case 4). Tässä jutussa itse rikoshyödyn/rikosvahingon kokonaismäärä ei muuttunut paljon, mutta perusteet sen laskemiselle olivat erilaiset. Siinä, missä käräjäoikeus laskelmis- saan valitsi kahdesta tehdystä selvityksestä - välillä jopa perustellen - usein vastaajalle edullisimman vaihtoehdon, hovioikeus piti rikostarkastajan kertomusta luotettavimpana selvityksenä. Syitä rikoshyödyn pienenemiseen case 4:n kohdalla selvitetään tarkemmin tämän työn sivuilla 51-52.

5.4 Rikosvahingon ja rikoshyödyn muuntuminen rikosprosessissa

Taulukossa 8 kerätään yhteen tässä tutkimuksessa olevien juttujen osalta rikoshyödyn käyttäytymisen rikosprosessin edetessä. Ensimmäinen sarake ilmoittaa bruttohyödyn euromäärän eli poliisin arvioiman rikosvahingon ja rikoshyödyn tapauskohtaisesti. Seuraavan sarakkeen nettohyötyyn on kirjattu vero- tai rikostarkastuskertomukseen perustuva syyttäjän vaatima rikosvahinko ja rikoshyöty. Tässä laskelmassa on mukana myös asianomistajien

vahingonkorvausvaatimukset. Tuomio-sarakkeeseen on kirjattu tuomioistuimen tuomitsema menettämisseuraamus. Toiseksi viimeinen sarake kertoo, kuinka paljon tuomittu rikoshyöty on prosentteina bruttohyödystä, ja viimeisessä sarakkeessa on esitetty tuomittu rikoshyöty vaaditusta nettorikoshyödystä.

TAULUKKO 8. Yhteenvetotaulukko brutto- ja nettohyödystä ja tuomituista menettämisseuraamuksista

Jutut	bruttohyöty	nettohyöty	tuomio	% tuomittu bruttohyödystä	% tuomittu nettohyödystä
Case 1	1 500 000	1 567 007,15	1 567 007,15	104,5	100
Case 2	400 000	229 709	182 871	45,7	79,6
Case 3	8000	8000	0	0	0
Case 4	4 052 000	4 063 179	KO: 920 000 HO: 1 287 824	KO: 22,7 HO: 31,8	KO: 22,6 HO: 31,7
Case 5	2 168 000	3 151 128,90	3 151 128,87	145,4	100
Case 6	406 379	354 201	312 712,40	77	88,3
Case 7	75 957	90 940,36	108 847,55	143,3	119,7
Case 8	161 673	173 493	30 853	19,1	17,8
Case 9	500 000	595 487,81 (syyttäjä) 1 081 938,93 (asianom.)	482 152,55	96,4	81 (sjä vaat.) 44,6 (AO vaat.)

*KO = käräjäoikeus, HO = hovioikeus

Läpikäydyissä jutuissa tuomitun rikoshyötymäärän muutos verrattuna brutto- ja nettohyötyyn vaihteli suuresti jutusta riippuen. Kahdessa jutussa tuomittiin se määrä, jonka syyttäjä vaati. Yhdessä jutussa tuomittiin enemmän kuin syyttäjän vaatimus, ja viidessä jutussa tuomittu rikoshyöty pieneni nettohyötyyn verrattuna. Tarkasteltaessa tuomitun rikoshyödyn määrää verrattuna bruttohyötymäärään kolmessa jutussa tuomittiin enemmän kuin mitä bruttohyötymäärä oli, ja kuudessa jutussa tuomittu määrä oli pienempi kuin bruttohyötymäärä.

5.5 Case-kohtaiset selvitykset rikoshyödyn/-vahingon pienenemisestä

5.5.1 Case 1

Ensimmäisessä jutussa käräjäoikeus on tuominnut lähes saman summan kuin mitä syyttäjä on vaatinut. Jutussa oli otettu laajennetun rikoshyötötyypikälän mukaan pääepäillyn puolison omaisuutta takavarikkoon/hukkaamiskieltoon. Menettämisseuraamusta määrättäessä käräjäoikeus otti päätöksessään huomioon puolison työssäkäynnin, ansiotulot ja osuuden perheen elatussa. Edelleen huomioitiin tilanteen tarkoituksenmukaisuus ja kohtuullisuus. Rikoslain 10

luvun 10 §:n mukaan työssäkäynti, ansiotulot sekä osuus perheen elatukseen on otettava huomioon rikoshyötyä laskettaessa. Käräjäoikeus ei tuominnut valtiolle rikoshyötynä puolison velkarahalla hankkimaa omaisuutta eikä henkilöautoa, vaikka päätöksessään totesi, että merkittävä osa puolison tuloista on tullut aviomieheltä ja hänen yritykseltään. Rikoshyötynä tuomittiin omaisuus, jonka esitutkinnassa kerrottiin olevan puolison nimissä olevaa rikoksesta epäillyn omaisuutta.

5.5.2 Case 2

Case 2:ssa tuomittu rikoshyöty on reilu 200 000 euroa pienempi kuin määritelty bruttohyöty, ja noin 50 000 euroa pienempi kuin syyttäjän vaatima nettohyöty. Yhtenä tuomittua rikoshyödyn euromäärää pienentävänä seikkana on ollut se, että Verohallinto on käyttänyt verotarkastuskertomuksen laskelmissa vältettyjen verojen osalta 40 %:n mukaista pidätysprosenttia, jota on pidetty yleisesti lähtökohtana ennakkoperintälain 4 luvun 38 § mukaan. Käräjäoikeus katsoi, että vastaajien esittämä 25 %:n pidätys on lähempänä todellisuutta.

Myös tässä jutussa sovellettiin laajennettua rikoshyötytyypikälää pääepäillyn puolisoon. Käräjäoikeus katsoi tuomiossaan, että ei ollut riittävää näyttöä siitä, että vaimo olisi tiennyt miehen rikollisista toimista. Edelleen käräjäoikeuden mielestä oli jäänyt epäselväksi, onko ja miten paljon aviopuoliso käyttänyt rikollisesta toiminnasta peräisin olevia varoja perheen omaisuuden kartoittamiseen. Syyttäjä oli tuonut oikeudessa esille laskelman, jossa selitettiin puolison tulojen ja velkojen kehitystä. Käräjäoikeus on katsonut, että vaimon luottojen määrä suhteessa hänen tuloihinsa on suhteellisen suuri eikä hän ole kyennyt juurikaan lyhentämään luottoja. Käräjäoikeus totesi, että ”vaikuttaa siltä, että lainoja on maksettu uusilla lainoilla”.

Vaimon oma työssäkäynti, tulot ja osuus perheen elatuksessa sekä menettämisseuraamuksen kohtuullisuus huomioon otettuna vaimon omaisuutta ei tuomittu valtiolle menetetyksi. Rikoslain 10 luvun 10 §:ssä säädetään, että menettämisseuraamus voidaan jättää tuomitsematta, jos hyöty tai esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen, tekijä jätetään seuraamusluonteisesti rangaistukseen tuomitsematta tai jos menettämisseuraamuksen tuomitseminen olisi kohtuutonta ottaen huomioon rikoksen ja esineen tai omaisuuden laatu, vastaajan taloudellinen asema ja muut olosuhteet.

Jutussa kirjatut henkilökohtaiset veropetossyytteet tuloverotuksessa kumottiin, koska jutussa oli määrätty veronkorotuksia Verohallinnon puolesta. Korkeimman oikeuden

ne bis in idem -kieltoon liittyvän tuomion perusteella henkilöä ei voida tuomita sekä veronkorotuksiin että rikosoikeudellisiin seuraamuksiin.¹⁵⁴

5.5.3 Case 3

Case 3:ssa oli kyse pesänhoitajan poliisille lähettämästä esitutkintapyyntöstä, jossa konkurssipesän ilmoittama vahinko oli 8000 euroa. ROL 3luvun 1§:n ja Korkeimman oikeuden päätöksen KKO 1992:2 mukaan yhtiön sidosryhmät eivät ole asianomistajia. Käräjäoikeus katsoi, että konkurssipesällä ei ole lain perusteella asianomistajan asemaa, ja menettämisseuraamusta ei tuomittu.

5.5.4 Case 4

Case 4:ssä oli kyse ympäristörikoksesta. Tämä oli poikkeuksellinen tapaus muihin opinnäytetyöhön valikoituneisiin tapauksiin verrattuna, koska valtiolle tuomittu rikoshyödyn määrä oli suuri. Syynä valtiolle tuomittuun suureen konfiskaatioon oli se, että case 4:ssä rikosvahinkoa ei pystytty enää korjaamaan mutta rikoksella oli saatu suurta taloudellista hyötyä. Muissa opinnäytetyön tapauksissa rikosvahingon suuruus oli niin suuri, että rikoshyötyä ei jäänyt valtiolle tuomittavaksi.

Rikoshyödyn suuri ero syyttäjän vaatimuksen ja tuomion välillä selittyy muun muassa sillä, että tuomioistuin otti laskelmissaan huomioon epäiltyjen kertomukset rikosta lieventävistä seikoista. Epäiltyjen kertomukset on huomioitu sekä käräjäoikeuden että hovioikeuden ratkaisussa. Jutussa oikeudessa esitettiin kaksi laskelmaa rikoshyödystä. Toinen oli rikostarkastajan tekemä selvitys ja toinen oli epäiltyjen hankkima, ulkopuolisen henkilön tekemä laskelma. Tuomiossa käräjäoikeus käytti pohjana molempia laskelmia arvioidessaan rikoshyödyn euro-määriä. Hovioikeudessa rikostarkastuskertomusta pidettiin luotettavampana selvityksenä rikoshyödyn määrästä.

Toinen rikoshyötysummaa pienentävä seikka oli se, että rikoslainsäädäntö muuttui rikoksen tuottaman hyödyn osalta vuonna 2002. Tämän vuoksi tapauksessa ennen edellä mainittua päivämäärää kertynyttä rikoshyötyä ei voitu tuomita vanhan lain perusteella valtiolle menetetyksi, koska siitä on aiheutunut vahinko toiselle taholle. Sillä ei ole merkitystä, onko vahingonkorvausta vaadittu vai ei. Syyttäjän vaatimukset alkoivat 1.1.1999 lähtien.

---

¹⁵⁴ Ks. edellä 4.2 Viranomaisyhteistyö s. 34; Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklan 1 kappale, ne bis in idem -sääntö.

Kolmantena rikoshyötyä pienentävänä seikkana olivat vaaditut ennallistamiskustannukset, jotka tässä tapauksessa olivat käräjäoikeudessa 700 000 euroa. Käräjäoikeus katsoi, että on hyvin todennäköistä, että ympäristölle aiheutunutta vahinkoa ei pystytä korjaamaan. Näin ollen niin sanottujen ennallistamiskustannusten tarve on epätodennäköinen. Edelliseen perustuen käräjäoikeus kumosi menettämisseuraamusvaateen tältä osin. Hovioikeus päätyi tuomiossaan samaan ratkaisuun kuin käräjäoikeus. Suurin rikoshyötyä pienentävä seikka oli yritystoiminnan kulujen vähentäminen rikostarkastuskertomuksen laskelmista. Oikeudessa rikostarkastajan kertomusta pidettiin niin sanottuna bruttohyötylaskelmana, jossa ei ole huomioitu liiketoiminnan kaikkia kuluja vähentävänä seikkana. Hovioikeuden tuomiossa laskelmista vähennettiin 60 % liiketoiminnan kuluina. Liiketoiminnan kulut hovioikeus arvioi Asiakastietorekisteristä saamiensa tietojen perusteella.

5.5.5 Case 5

Tässä tapauksessa syyttäjän vaatimuksissa ja tuomiossa ei tullut suuria eroja. Syyttäjän rikosvahinko- ja rikoshyötylaskelma perustui verotarkastuskertomukseen, joka hyväksyttiin käräjäoikeudessa menettämisseuraamuksen arvoksi.

5.5.6 Case 6

Case 6:ssa ero vaaditun korvaussuman ja tuomitun rikosvahingon ja -hyödyn välillä johtuu kavallettujen summien määrien näytöstä ja näytön arvioinnista. Kuulustelukertomusten ja verottajan laskelmien välillä olevien ristiriitojen vuoksi käräjäoikeus on katsonut osan näytöstä epäillyn eduksi. Tämä on vaikuttanut tuomittavan euromäärän pienenemiseen.

5.5.7 Case 7

Case 7:ssä tuomioistuin tuomitsi maksettavaksi enemmän kuin mitä syyttäjä oli vaatinut. Ero syyttäjän vaatimuksen ja tuomion välillä selittyy sillä, että yhden asianomistajan kohdalla petoksesta oli aiheutunut varsinaisen rikosvahingon lisäksi lisäkustannuksia asianomistajille, jotka tuomioistuin otti laskelmissaan huomioon. Tällaisia lisäkustannuksia olivat muun muassa tekemättömien töiden teettäminen muilla ja jo tehtyjen rakennusvirheiden korjaaminen. Kahden yrityksen kohdalla työmiesten palkkasaatavat jätettiin tuomitsematta ja muiden asianomistajien kohdalla tuomittiin samat summat kuin mitä syyttäjä oli vaatinut.

5.5.8 Case 8

Case 8:ssa Verohallinto on vaatinut hallinnollisella menettelyllä epäillyltä maksuunpantuja veroja yhteensä 94 111 euroa. Mikäli verot maksetaan, on verottajan vaatimus 30 853 euroa.

Koska Verohallinto on saanut perittyä hallinnollisella menettelyllä vaatimansa verot, on tuomittu summa verrattuna nettohyötyvaatimukseen 100 prosenttia. Ero bruttohyödyn ja tuomion välillä selittyy sillä, että Verohallinto on pystynyt perimään suuren osan vältetyistä veroista hallinnollisella menettelyllä. Näin ollen niin sanottuja vanhentuneita maksamattomia veroja, joita ei enää voi hallinnollisella menettelyllä periä, jäi reilu 30 000 euroa.

5.5.9 Case 9

Kyseessä on rakentamiseen liittyvä usean törkeän petoksen sarja. Syyttäjä on syytekirjelmässä ilmoittanut omat vaatimuksensa rikoshyödyn määrästä, ja asianomistajat ovat tarkentaneet omia vaatimuksiaan tuomioistuinkäsittelyyn. Syyttäjän ja asianomistajien vaatimusten välinen suuri ero johtuu siitä, että asianomistajat ovat rikosvahinkolaskelmissaan ottaneet huomioon muun muassa viivästyssakon, korjauskustannuksia, vuokramenoja ja urakan loppuunsaattamisesta syntyneitä kustannuksia.

Tässä tapauksessa syy tuomitun ja vaaditun rikosvahingon eroon selittyy kahden asianomistajan vaatimusten hylkäämisellä. Toisen asianomistajan kohdalla oli kyse 120 000 euron suuruisesta vahingosta. Käräjäoikeuden mielestä oli jäänyt näyttämättä, että petoksen tunnusmerkistö olisi täyttynyt. Rikosvahinkoa koskeva vaade hänen kohdallaan hylättiin, ja edellä mainittu rahasumma katsottiin asianomistajan ja epäillyn väliseksi velaksi.

Toisen asianomistajan kohdalla rikosvahinkovaatimus oli viivästyssakkoineen yli 300 000 euroa. Käräjäoikeus kuitenkin katsoi, että asianomistaja oli rakennusurakan aikana tietoinen rakennuksella tapahtuvista virheistä ja laskujen etupainotteisesta maksamisesta. Siitä huolimatta hän oli hyväksynyt asian jatkaen urakkaa epäillyn kanssa. Käräjäoikeuden tuomion mukaan todistajan kertomus ei tue sitä, että epäilty olisi saanut rikoksen tuottamaa taloudellista hyötyä vaatimuksessa esitetyn tavoin. Edelleen oikeus totesi, että syyttäjä ei ole esittänyt asiasta muuta näyttöä. Näin ollen käräjäoikeus katsoi rikoshyödyn jääneen näyttämättä ja hylkäsi vaatimuksen. Muiden asianomistajien kohdalla käräjäoikeus tuomitsi lähes vaaditut summat.

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Työssä tutkittavien juttujen kohdalla kahdessa tapauksessa bruttohyötymäärä pieneni nettohyötymäärään verrattuna. Nettohyötymäärät pienenevät tuomioon verrattuna kuudessa tapauksessa yhdeksästä. Pienenemistä selittää bruttohyötyarvion tarkentuminen vero- ja rikostarkastuskertomusten valmistuttua nettorikoshyödyksi ja tuomioistuinten näytön ja epäiltyjen kertomusten painon arviointi menettämisseuraamuksen taloudellisesta arvosta.

Suurin laskelmissa rikoshyötyä muuttava tekijä oli liiketoiminnan kulujen vähennysoikeus, joka edellä tutkituista jutuista oli valmiiksi laskettu verotarkastuskertomuksiin, mutta jota ei ollut tehty täysimääräisenä rikostarkastuskertomuksessa. Lisäksi tuomioistuimilla on rikoslain 10 luvun 10 §:ään kirjattu oikeus ja velvollisuus tapauskohtaisesti kohtuullistaa menettämisseuraamusta. Näin tapahtuikin kahdessa laajennetun rikoshyödyn tapauksessa.

Esitutkinnassa poliisin tehtävänä on esitutkintalain 1 luvun 2 §:n mukaisesti kirjata esitutkintamateriaaliin kaikki epäiltyjen puolesta ja vastaan ilmenevät seikat. Esitutkinnassa ei oteta rikoshyöty- tai rikosvahinkolaskelmissa huomioon rikoslain 10 luvun 10 §:n mukaista kohtuullistamista. Tuomioistuin on ainoa taho, joka tuomioistuinkäsittelyssä rikoshyötyä määriteltäessä voi käyttää kohtuullistamista. Lähes kaikissa tapauksissa Verohallinto joutuu laskelmissaan osittain arvioimaan kuulustelujen pohjalta laskelmien lukuja, kuten pimeiden palkkojen euromääriä, koska yrityksellä ei välttämättä ole kirjanpitoa, joka osoittaa maksettujen palkkojen tarkan euromäärän. Näin ollen myös tuomioistuin joutuu päättämään, mitä laskelmia se pitää uskottavimpina määritessään rikoshyödyn taloudellista arvoa.¹⁵⁵

Mietittäessä tulevaisuudessa harmaan talouden toiminnan ehkäisemistä ja rikoksella rikastumisen ehkäisemistä tulisi edellä olevaan kiinnittää huomiota. Useissa talousrikoksissa kiinni jääneet yritykset ovat toimineet vuosia laittomasti jättäen lakisääteiset maksut maksamatta tai antaen verottajalle virheellistä tietoa toiminnastaan. Jotkut yritykset eivät ole koskaan hoitaneet lakisääteisiä velvoitteitaan kuten laki säättää. Tulevaisuudessa olisi hyvä pohtia nykykäytännön oikeudenmukaisuutta liiketoiminnan kulujen vähentämisoikeuteen tilanteissa, joissa on kyseessä törkeä rikos ja jossa liiketoiminnalla on ansaittu merkittäviä tuloja ja jossa toiminta on ollut pitkäkestoista. Kulujen vähennysoikeuden pienentäminen tai rajoittaminen pitkäkestoisissa törkeissä rikoksissa tukisi kriminaalipoliittista linjaa siitä, että rikollinen toiminta ei saa kannattaa eikä motivoisi velvoitteiden hoitamattomuuteen.

Toiseksi henkilökohtaiseen käyttöön nostetut rahavarat ja niiden tulkitseminen peiteltyksi osingonjaoksi vähentää rikosentekijän vastuuta. Lainsäätäjien olisi hyvä tulevaisuudessa pohtia tulisiko jatkossa edellä mainitussa tilanteessa tulkita koko tulo ansiotuloksi, josta on kokonaisuudessaan maksettava verot. Peiteltyssä osingonjaossa tulot katsotaan verolliseksi 70 prosentin osuudelta. Nykykäytännön mukainen vähennysoikeus saattaa aiheuttaa sen, että rikollisella toiminnalla hankittua omaisuutta jää rikosentekijän haltuun ja hän itse asiassa hyötyy rikollisesta toiminnastaan. Voidaanko laajamittainen ja -kestoinen rikollinen tai välinpitämätön toiminta liiketoiminnassa ylipäätään tulkita lailliseksi toiminnaksi on kokonaan oma problematiikkansa. Onko oikeudenmukaista suoda rikosentekijöille kiinnijäätään sataprosenttisesti samat vähennysoikeudet kuin täysin laillisesti toimiville yrittäjille. Etenkin kun otetaan

---

¹⁵⁵ Ks. edellä 4.3 Rikoshyödyn euromäärän määrittäminen s. 34-37.

huomioon harmaan talouden yritysten aiheuttamat taloudelliset vahingot sekä valtiolle että muille yrittäjille.

Tässä opinnäytetyössä läpikäytyissä jutuissa kahdessa haettiin rikoshyötyä rikoslain 10 luvun 3 §:n, eli laajennetun rikoshyötypykälän perusteella. Laajennettu rikoshyötypykälä kirjattiin rikoslakiin silmällä pitäen järjestäytyntä ja ammattimaista rikollisuutta. Talousrikollisuus on määritelty ammattimaiseksi rikollisuudeksi, joten laajennetun rikoshyödyn soveltaminen näissä rikoksissa on hallituksen esityksen mukaan hyväksyttyä.¹⁵⁶ Tässä työssä esillä olevissa kahdessa laajennetun rikoshyödyn tapauksessa tuomioistuin on kohtuullistanut tapauksia eikä ole tuominut kaikkea haettua puolisoiden omaisuutta valtiolle. Tuomioistuimet ovat perustelleet ratkaisua tarkoituksenmukaisuudella ja kohtuullistamisella sekä puolison ansiotuloilla ja perheen elatukseen osallistumisella. Laajennettu hyötypykälä tuli voimaan 1.1.2002 lakimuutoksella. Kyseisen pykälän toimivuutta käytännössä olisi hyvä tutkia tarkemmin. Aiheesta voisi tehdä vaikuttavuustutkimuksen, jossa tilastojen pohjalta selvitettäisiin kuinka paljon laajennettua hyötypykälää on sovellettu oikeuskäytännössä sen voimassaoloaikana, ja kuinka paljon sen perusteella on konfiskoitu rikoshyötyä. Tilastojen lisäksi tuomioiden perusteluiden tarkempi tutkiminen voisi antaa viitteitä siitä, minkälaista näyttöä tulisi esitutkinnassa tulevaisuudessa kerätä liittyen laajennetun rikoshyötypykälän soveltamiseen, jotta syyttäjän esittämät vaatimukset ja tuomitut rikoshyötymäärät olisivat lähempänä toisiaan.

6.1 Lainsäädännön muuttamisesitys: ”Sopimuksellinen liiketoimintakielto”

Suomen lainsäädännöstä löytyy laki liiketoimintakiellosta (1059/1985), myöhemmin LTKieltoL). Tuomioistuin voi syyttäjän vaatimuksesta määrätä luonnolliselle henkilölle liiketoimintakiellon hänen syllistyttyä johonkin organisaatorikokseen. Laki säädettiin ehkäisemään sopimatonta ja vahingollista liiketoimintaa (LTKieltoL 1§). Liiketoimintakieltoon voidaan määrätä kirjanpitovelvollinen yksityinen elinkeinonharjoittaja, avoimen yhtiön yhtiömies, kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies ja eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsen. Liiketoimintakieltoon voidaan määrätä myös se, joka on yhteisön hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana, taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa. Liiketoimintakieltoon voidaan määrätä myös yhtiön tosiasiallinen toimija, vaikka toimijaa ei löytyisi virallisista papereista (LTKieltoL 2§). Liiketoimintakiellon määrittämisen edellytyksiä ovat, että henkilö on liiketoiminnassaan laiminlyönyt siihen liittyviä lakisääteisiä velvoitteitaan, tai hän on liiketoiminnassaan syyllistynyt rikolliseen menettelyyn jota ei voida pitää vähäisenä (LTKieltoL 3§).

---

¹⁵⁶ HE 80/2000 vp, s. 13.

Viime vuosina liiketoimintakiellon käyttö on lisääntynyt huomattavasti verrattuna alkuvuosiin.¹⁵⁷ Liiketoimintakieltojen pituus vaihtelee kuukausista useisiin vuosiin riippuen tuomitun rikoksen vakavuudesta. Liiketoimintakieltoon määrätty henkilö ei voi itse perustaa yritystä ja harjoittaa liiketoimintaa liiketoimintakiellon voimassaoloaikana. Usein talousrikosjutuissa liiketoimintakielto on synnäni sanottujen bulvaanien käytölle. Tällaisissa tilanteissa maksetaan jollekin ulkopuoliselle henkilölle (bulvaani), että hän ottaisi yrityksen nimiinsä. Todellisuudessa yritystoimintaa pyörittää liiketoimintakiellossa oleva henkilö.¹⁵⁸

Liiketoimintakieltojen määrä kasvaa vuosittain noin sadalla hengellä. Vuonna 2012 heinäkuuhun mennessä liiketoimintakieltoon oli määrätty 1150 henkeä. Vuositasolla liiketoimintakiellon rikkomisesta jää kiinni noin 30-40 henkilöä. Liiketoimintakiellon rikkomiset tulevat pääsääntöisesti ilmi uusien juttujen tutkinnan yhteydessä. Tutkimusten mukaan monella liiketoimintakieltoon määrättyllä on edelleen yhteyksiä liiketoimintaan sekä Suomessa että rajojen ulkopuolella. Liiketoimintakielloissa lähipiirillä on olennainen osuus liiketoimintakieltojen rikkomistapauksissa. Lähipiiri usein toimii välikätenä yritystoiminnassa. Kataisen hallituksen harmaan talouden torjuntaohjelmaan on kirjattu ehdotus, että liiketoimintakieltoon määrättyistä henkilöistä laitettaisiin tiedot tulevaisuudessa julkiseen rekisteriin.¹⁵⁹

Rikoshyödyn näkökulmasta liiketoimintakielto on pulmallinen. Päätekijät tuomitaan usein sekä vapausrangaistukseen että menettämään rikoksesta saatu taloudellinen hyöty. Mikäli omaisuus on käytetty tai se on siirretty viranomaisten ulottumattomiin, siirtyy rikosvahinko tai -hyöty ulosoton perittäväksi ulosottoon. Jos epäilty ei tee virallisesti työtä vaan työskentelee niin sanotusti pimeästi tai perustaa yrityksen bulvaanin nimellä, ei ulosotto pysty perimään saataviaan tuomitulta. Edellä mainitulla tavalla rikosvahinko jää korvaamatta asianomistajalle, ja mahdollinen rikoshyöty perimättä valtiolle.

Lainsäädännöllisenä muutosehdotuksena ehdotan harkittavaksi "sopimuksellisen liiketoimintakiellon" käyttöönottoa. Suomen lainsäädäntö ei tunne tällä hetkellä sopimuksellista liiketoimintakieltoa, mutta se voisi tarjota tulevaisuudessa vaihtoehdon perinteiselle liiketoimintakiellolle. Sopimuksellisen liiketoimintakiellon perusajatus olisi, että liiketoimintakieltoon tuomittu henkilö saisi perustaa yrityksen omille nimilleen ja valvotuissa olosuhteissa joutuisi maksamaan yrityksen voitoista ja omista osingoistaan sekä tuloistaan tietyn prosentin ulosottoon vanhojen saatavien maksamiseksi. Tämä saattaisi motivoida rikokseen syyllistyneitä siirtymään rehelliseen työelämään, koska heillä olisi mahdollisuus vanhojen velkojen

---

¹⁵⁷ Matikkala 2010, s. 212-213.

¹⁵⁸ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö, Liiketoimintakieltoon määrättyt 2013, s. 2-4.

¹⁵⁹ Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2013, s. 2-4.

maksamiseen järkevällä maksuohjelmalla. Sopimus hyödyttäisi myös valtiota ja asianomistajia, koska tällöin ulosotossa olevaa velkaa pystyttäisiin maksamaan säännöllisesti pois.

Sopimuksellisen liiketoiminnan edellytyksenä olisi luonnollisesti valvovan viranomaisryhmän perustaminen. Ryhmän tulisi koostua poliisin, ulosoton ja verottajan edustajista. Perustelen ryhmän viranomaisyhteistyötä sillä, että poliisi on liiketoimintakiellossa olevien henkilöiden valvova viranomainen, ulosotto työskentelee velallisten perinnän parissa, ja verottaja toimii Suomen valtion edustajana verorikosasioissa. Ryhmän tarkoituksena olisi valvoa ainoastaan sopimuksellisessa liiketoimintakiellossa olevien henkilöiden yritystoimintaa, ja siten huolehtia jo aiemmin tuomittujen rikosvahinkojen ja -hyötyjen pois maksamisesta. Kiinnostuneisuus ja motivoituneisuus sopimukselliseen liiketoimintakieltoon osallistumisesta voitaisiin selvittää käräjäoikeudessa rikosasian käsittelyn yhteydessä. Tulevaisuudessa yksi tutkimuksen aihe voisi olla, kuinka moni liiketoimintakieltoon määrätystä henkilöistä olisi valmis edellä mainittuun sopimukselliseen liiketoimintakieltoon vanhojen ulosottovelkojen poismaksamiseksi.

7 Loppusanat

Viime vuosina rikoshyötyyn, sen jäljittämiseen ja poisottamiseen on kiinnitetty enemmän ja enemmän huomiota. Resursseja on pyritty lisäämään ja valvovien viranomaisten tietoisuutta sekä osaamista kasvattamaan. Myös lainsäädäntöön on tehty muutoksia rikoksella saadun hyödyn poisottamiseksi ja viranomaisyhteistyön helpottamiseksi.

Tulevaisuudessa rikoshyödyn poisottamista olisi hyvä kehittää kouluttamalla osajia niin, että rikoshyötyyn kiinnitettäisiin huomiota kaikessa rikostutkinnassa. Suomessa on useita rikoshyötyryhmiä omine toimintatapoineen. Rikoshyödyn jäljittämisen tehokkuuden ylläpitämiseksi ja kasvattamiseksi olisi hyvä selvittää toimintatapojen yhtenäisyys ja arvioida tarvetta yhtenäisen rikoshyödyn työkalun kehittämiseen. Lähtökohtaisesti työkalun tulisi palvella paitsi rihy-ryhmiä tehtävissään, myös rikostutkijoita esitutkinnassa ja päällystää turvaamistoimioissa. Työkalun kehittämisessä olisi hyvä ottaa huomioon myös rikostiedustelunäkökulma. Eri-tyishuomiota tulisi kiinnittää rikoshyödyn jäljitysprosesseihin poliisilaitostasolla sekä näiden prosessien tunnetuksi tekemiseen ja yhtenäistämiseen paitsi koko laitoksen rikostutkinnassa niin myös kansallisella tasolla. Tämä varmistaisi tulevaisuudessa tehokkaan ja yhtenäisen rikoshyödyn jäljittämisen ja helpottaisi rikoshyödyn jäljittämiseen liittyvän ajatusmaailman siirtymistä kaikkeen rikostutkintaan.

Toinen huomionarvoinen seikka on se, millä perusteella rikoshyötymäärät pienenevät tuomioissa. Vanhojen tuomioiden perusteella on mahdollista saada hyvää näyttöä siitä, mitä tapauskohtaisesti samantyyllisissä jutuissa pitäisi tulevaisuudessa tuoda esitutkinnassa enemmän

esille ja tutkia tarkemmin, jotta rikoshyötymäärät eivät muuttuisi tuomioistuimissa niin paljon. Esimerkkinä voidaan mainita laajennetun rikoshyötötyypikälän perusteella haetut konfiskaatiovaatimukset, jotka eivät ole menestyneet tuomioistuimissa.

Talousrikoksissa pääsääntöisesti tuomitavaksi jää aiheutettu rikosvahinko. Suuressa osassa vahinkoa kärsinyt osapuoli on Suomen valtio, jonka puolesta Verohallinto toimii.¹⁶⁰ Uusi ja haastava alue rikoshyödyn laskemisen osalta ovat ympäristörikokset. Ympäristörikoksiin on tänä päivänä enenevässä määrin alettu kiinnittämään huomiota. Ympäristörikosten osalta on jonkin verran oikeuskäytäntöä, ja tätä jo olemassa olevaa oikeuskäytäntöä tulisi viedä eteenpäin ja luoda uutta. Ympäristörikokset poikkeavat talousrikoksista siinä mielessä, että niissä ei välttämättä ole korvattavaa vahinkoa, mutta itse rikoshyötyyn liittyvät euromäärät voivat olla todella suuria. Näissä tilanteissa rikoshyöty koostuu yrityksen tekemistä säästöistä, jotka ovat johtaneet rikolliseen menettelyyn.¹⁶¹

Viime vuonna poliisi päätti noin 1700 talousrikosjuttua, joista kertyi rikosvahinkoa yhteensä lähes 172 miljoonaa euroa. Luvut perustuvat paljastettuun rikollisuuteen, jonka on arvioitu olevan noin 10 prosenttia. Harmaan talouden takia valtio menettää arviolta 5-7 miljardia euroa vuosittain. Kymmenen vuoden aikana rikoshyötyä on saatu kerättyä keskimäärin 36 miljoonaa euroa vuosittain.¹⁶² Tarkasteltaessa vuoden 2014 lopussa valtiovarainministeriön julkaisemaa vuoden 2015 budjettitalouden menotaulukkoa, jakautuvat valtion menot seuraavasti: sosiaali- ja terveysministeriön menot 12,7 miljardia euroa, puolustusministeriön 2,7 miljardia euroa, sisäministeriön 1,2 miljardia euroa, ympäristöministeriön 0,2 miljardia euroa, liikenne- ja viestintäministeriön 2,9 miljardia euroa, opetus- ja kulttuuriministeriön 6,8 miljardia euroa ja oikeusministeriön 0,9 miljardia euroa. Valtionvelan korot ovat 1,8 miljardia euroa.¹⁶³

Harmaalla taloudella on mittavia vaikutuksia paitsi valtion talouteen, myös markkinoiden kilpailutilanteeseen, ihmisten oikeusturvaan ja yksilöiden talouteen. Harmaan talouden torjunnassa olisi tulevaisuudessa hyvä kiinnittää huomiota viranomaisten yhteistyön kehittämiseen rikostutkinnassa ja -prosessissa, mutta myös jo olemassa olevan tiedon hallintaan ja hyötykäyttöön. Käytänteiden vakiinnuttamisella, yhtenäisillä toimintamalleilla ja ohjeilla sekä työkalujen kehittämällä ja kouluttamisella pystytään vaikuttamaan tulevaisuudessa tehokkaasti

¹⁶⁰ Ks. edellä 4.4 Tilastotietoa rikoshyödyistä s. 37.

¹⁶¹ Ks. edellä 4.3 Rikoshyödyn euromäärän määrittäminen s. 34-36; KKO 1992:119.

¹⁶²

<http://www.hs.fi/kotimaa/Talousrikokset+nakertavat+miljardeilla+valtioon+tuloja++/a1361162090218>.

¹⁶³

https://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/04_kuviot_ja_tilastot/03_budjetti/42033/name.jsp.

harmaan talouden paljastamiseen ja rikoshyödyn poisottamiseen. Jo tehtyjen päätösten tutkiminen antaa tietoa nykykäytännöistä ja luo pohjaa tulevaisuuden päätöksille.

Lähteet

Oikeuskirjallisuus:

Alvesalo, Anne - Heiskanen, Sari - Laukkanen, Janne - Virta, Erja 2006: Huojuva talous, Poliisiammattikorkeakoulu Espoo, ISBN 951-815-110-5

Hakamo, Terhi - Jauhiainen, Kirsi - Alvesalo, Anne - Virta, Erja 2009: Talousrikokset rikosprosessissa, Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 33/2009, Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print, ISBN 978-951-815-155-8

Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2008-2009: Menettämisseuraamukset, työryhmän raportti 11.12.2008/19.1.2009, www-dokumentti, saatavissa:
http://www.oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/karajaoikeuspainotteistenlaatuhankkeidenraportit/2008/alkmaLHMV/Menettämisseuraamukset.pdf, luettu: 13.12.2015

Huhtamäki, Ari 2000: Rahan jäljittäminen, Lakimiesliiton kustannus Helsinki, ISBN 952-14-0172-9

Järvinen, Anniina 2008: Laajennetusta hyödyn menettämisestä huumausainerikoksissa, Referee-artikkeli maaliskuu/2008, Edilex, pdf-dokumentti, saatavissa:
<http://www.helsinkilawreview.fi/articles/2007-1.pdf>, luettu: 13.12.2015.

Kankaanranta, Terhi - Muttilainen, Vesa 2010: Kuittikauppa rakennusalan talousrikollisuutena, Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 86/2010, Juvenes Print Oy Tampere, ISBN 978-951-815-185-5, ISSN 1797-5743

Koulu-Lindfors 2009: Ulosotto-oikeus, Edita Publishing Oy, ISBN: 978-951-37-5212-5

Lahti, Raimo - Koponen, Pekka 2004: Uudistuva talousrikosoikeus, Gummerus Kirjapaino Oy, ISBN 951-855-218-5

Lahti, Raimo - Koponen, Pekka 2007: Talousrikokset, Suomalainen Lakimiesyhdistys, 2. tarkistettu painos, Gummerus Kirjapaino Oy, ISBN 978-951-855-276-8

Laitinen, Ahti - Alvesalo, Anne 1994: Talouden varjopuoli, Poliisin oppikirjasarja 3/94, Sisäasiainministeriö poliisiosasto, Painatuskeskus Oy, ISBN 951-47-9682-9

Laitinen, Ahti - Virta, Erja 1998: Talousrikokset teoria ja käytäntö, Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat, ISBN 9518150036

Lappi-Seppälä, Tapio 2006: Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka, Yliopistopaino, ISBN 952-10-2326-0

Lehtola, Markku - Paksula, Kauko 1997: Talousrikosten tilannetorjunta, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Hakapaino Oy, ISBN 951-704-200-0

Linna Tuula - Leppänen Tatu 2003: Ulosottomenettely, Talentum Media Oy, ISBN: 952-14-0630-5

Matikkala, Jussi 2010: Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä, Edita, ISBN 978-951-37-5796-0

Niemi, Hannu - Lehti, Martti 2006: Eräiden talousrikosten rangaistuskäytäntö, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 71, Hakapaino Oy Helsinki, ISBN 951-704-329-5

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 2013: Rikollisuustilanne 2012, Hakapaino Oy, ISBN 978-951-704-416-5

Pulliainen, Erkki 2005: Moraalista irrotettu talous, Cosmoprint Oy, ISBN 952-99311-2-3

Rautio, Jaakko 2006: Hyötykonfiskaatiokanne, WSOY Vantaa, ISBN 951-0-32618-6

Viljanen, Pekka 2007: Konfiskaatio rikosoikeudellisena seuraamuksena, 1. painos, Edita Prima Oy, ISBN 978-951-37-5075-6

Vuorinen, Sami 2001: Talousrikosten tutkinta, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Hakapaino Oy, ISBN 951-704-270-1

Raportit ja ohjeet:

Hallituksen esitys HE 80/2000 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi, www-dokumentti, saatavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_80+2000.pdf, luettu: 13.12.2015

Hirvonen, Markku - Lith, Pekka - Walden, Risto 2010: Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu, Suomen kansainvälistyvä harmaa talous, Eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaaman harmaata taloutta käsittelevän tutkimuksen loppuraportti, ISBN 978-951-53-3322-3 (nid.) ISBN 978-951-53-3323-0 (PDF), www-dokumentti, saatavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/julkaisut/Documents/trvj_1+2010.pdf, luettu: 13.12.2015

Poliisihallitus 2014: Ohje rikoksella saadun hyödyn ja vakuustakavarikon tai takavarikon kohteen jäljittäminen, jäädyttäminen ja poisottaminen, POL-2014-11897, ID-1554388512

Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2008: Viranomaisyhteistyönä tehtävän rikoshyödyn jäljittämistä selvittäneen työryhmän loppuraportti, ISBN 978-952-491-102-3

Sisäasiainministeriö, periaatepäätösehdotus 2011: Tehostettu harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimintaohjelma vuosille 2012-2015, 22.12.2011, www-dokumentti, saatavissa: https://www.intermin.fi/download/32309_talousrikollisuus_vn_periaatepaatos_19012012.pdf?d99d0f8e08c0d288, luettu: 13.12.2015

Sisäasiainministeriön ohje 2002: Ohje esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 25.3.2002, www-dokumentti, saatavissa: <http://www.tusky.fi/pdf/esitutkintapoytakirjaohje.pdf>, luettu: 13.12.2015

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 1/2013: Tulli harmaan talouden torjuna, www-dokumentti, saatavissa: http://www.vtv.fi/files/4869/Jalkiseurantaraportti_Tulli_harmaan_talouden_torjujana.pdf, luettu: 13.12.2015

Valtiovarainministeriö 1995: Harmaan talouden selvitystyöryhmän loppuraportti, Painatuskeskus Oy, ISBN: 9515301920, 9789515301925

Valtionvarainministeriön työryhmämuistio 1/99: Harmaan talouden projektiryhmän loppuraportti, pdf-dokumentti, luettu: 13.12.2015

Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011: Harmaa talous 2011, Harmaan talouden tilannekuva IV/2011, www-dokumentti, saatavissa: https://www.vero.fi/download/Harmaan_talouden_tilannekuva_42011/%7BD37002D2-152F-4D2B-8EF0-348C4EBC7258%7D/6901, luettu: 13.12.2015

Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2013: Harmaa talous 2013, www-dokumentti, saatavissa: https://www.vero.fi/download/Harmaa_talous_2013/%7B8864665C-36EF-4D6E-9FBA-3361D00503A1%7D/8881, luettu: 13.12.2015

Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2014: Harmaa talous 2014, www-dokumentti, saatavissa: https://www.vero.fi/download/Harmaa_talous_2014/%7B7249EABC-3A2D-427F-8FBE-4A4E557EFA23%7D/10097, luettu: 13.12.2015

Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2013: Liiketoimintakieltoon määrätty lähipiiri, yrityskytännöt ja kiellon rikkomistapaukset, www-dokumentti, saatavissa: https://www.vero.fi/download/Asiantuntijakirjoitus_4_2013/%7B8A0173B9-58B9-4D1A-8C28-CD6BCC33E9DF%7D/8464, luettu: 13.12.2015

Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö 2014: Verohallinnon vahingonkorvaussaatavat, www-dokumentti, saatavissa: https://www.vero.fi/download/Asiantuntijakirjoitus_1_2014/%7B5F0A46CD-AB27-494F-A9C8-AAAE69288D40%7D/9064, luettu: 13.12.2015

Muut:

Euroopan ihmisoikeussopimus, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien, Council of Europe, F-67075, Strasbourg cedex

Kriminalistiikan kurssi 2012: Rikoshyödyn jäljittäminen, Keskusrikospoliisi, saatavissa: <http://slideplayer.biz/slide/2923099/>, luettu: 17.12.2015

Oikeustapaukset:

KKO 1992:2 Diaarinumero S90/1415, Konkurssihallinto, vahingonkorvaus
 KKO 1999:89 Diaarinumero R98/428, Törkeä huumausainerikos, rangaistuksen mittaaminen, menettämisseuraamus
 KKO 2004:73 Diaarinumero R2002/1125, Huumausainerikos-törkeä huumausainerikos, rangaistuksen mittaaminen, menettämisseuraamus-hyödyn menettäminen
 KKO 2006:51 Diaarinumero R2005/158, Menettämisseuraamus-lajennettu hyödyn menettäminen
 KKO 2007:1 Diaarinumero R2005/713, Menettämisseuraamus-hyödyn menettäminen
 KKO 2010:45 Diaarinumero R2010/304, Veropetos-törkeä veropetos, veronkorotus, Ne bis in idem, Res judicata, Lis Pendens
 KKO 2010:46 Diaarinumero R2010/323, Veropetos-törkeä veropetos, veronkorotus, Ne bis in idem, res judicata, lis pendens
 KKO 2013:59 Diaarinumero R2012/5, Veropetos-törkeä veropetos, Nebis in idem-veronkorotus, lis pendens
 VHO 13.12.2006 nro 1754 (R 05/1334)
 I-SHO 8.4.2003 nro 458 (R 02/7)

Tutkimusmateriaali:

Case 1: Esitutkintapöytäkirja 2400/R/18/09
 Case 2: Esitutkintapöytäkirja 2400/R/7/09
 Case 3: Esitutkintapöytäkirja 2400/R/172/10
 Case 4: Esitutkintapöytäkirja 6840/R/12403/07
 Case 5: Esitutkintapöytäkirja 8060/R/35328/11
 Case 6: Esitutkintapöytäkirja 8060/R/24941/09
 Case 7: Esitutkintapöytäkirja 8060/R/15587/11
 Case 8: Esitutkintapöytäkirja 8060/R/15677/11
 Case 9: Esitutkintapöytäkirja 8060/R/21709/11

Asianumerot:

Case 1: R 11/4003
 Case 2: R 12/585
 Case 3: R 11/6094
 Case 4: KO: R 11/2707, HO: R 12/2475
 Case 5: R 12/952
 Case 6: R 10/1707
 Case 7: R 11/1640
 Case 8: R 12/1746
 Case 9: R 12/883

Internet-sivustot:

www.eduskunta.fi

www.etk.fi (eläketurvakeskus)

www.hs.fi/kotimaa/Talousrikokset+nakertavat+miljardeilla+valtion+tuloja++/a1361162090218
www.intermin.fi/fi/kehittamishankkeet/talousrikollisuuden_ ja_harmaan_talouden_vahentaminen

http://www.intermin.fi/fi/turvallisuus/rikostorjunta/talousrikollisuus_ ja_harmaa_talous

www.kela.fi

www.mtv.fi/uutiset/talous/artikkeli/rakennusliitto--suomen-harmaan-talouden-torjuntamalli-maailman-paras/2341460

www.mustatulevaisuus.fi

www.oikeus.fi

www.tvr.fi (työttömyysvakuusrahasto)

http://www.tyosuojelu.fi/upload/Poliisi_harmaan_talouden_ehkaisijana_28102013.pdf

<http://valtioneuvosto.fi/toiminta/talousarvio/2014/fi.jsp>

www.vero.fi

<http://www.vero.fi/fi->

[FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Harmaan_talouden_esiintyminen_ ja_ yleisyys\(14463\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Harmaan_talouden_esiintyminen_ ja_ yleisyys(14463))

www.vm.fi

https://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ ja_ puheet/01_tiedotteet/20131031Valtio/name.jsp

https://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ ja_ asiakirjat/04_kuviot_ ja_ tilastot/03_budjetti/42033/name.jsp

<http://www.edilex.fi/lainsaadanto/lyhenteet>

<http://www.stat.fi/meta/kas/piilorikollisuus.html>

http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_03_06_venajakauppa.html

<http://www.stat.fi/meta/kas/piilorikollisuus.html>

http://www.treasuryfinland.fi/fi-FI/Tilastot/Valtionvelka/Valtionvelka_ ja_ BKT

Kuviot

Kuvio 1: Suomen valtionvelan määrä suhteessa bruttokansantuotteeseen

Kuvio 2: Poliisin tietoon tulleet ja kirjatut talousrikokset 2000-2012

Kuvio 3: Poliisin tutkimissa talousrikosjutuissa haltuun saatu rikoshyöty miljoonaa euroa

Kuvio 4: Haltuun saatu omaisuus/päätettyjen juttujen vahinko 2000-4/2010

Taulukot

Taulukko 1: Tutkimusaineiston rikosnimikkeet ja epäiltyjen lkm.

Taulukko 2: Rikoksesta epäiltyjen ja asianomistajien lukumäärät jutuittain.

Taulukko 3: Tutkimusaineiston bruttohyöty jutuittain ja niihin kohdistetut turvaamistoimet.

Taulukko 4: Tutkimusaineiston rikoshyöty euroina jutuittain (vero-/rikostarkastuskertomus).

Taulukko 5: Tutkimusaineiston brutto- ja nettohyödyn jakaantuminen jutuittain.

Taulukko 6: Tutkimusaineiston juttujen menettämisseuraamusten euomääräiset tuomiot brutto-hyötyyn verrattuna.

Taulukko 7: Tutkimusaineiston juttujen menettämisseuraamusten euomääräiset tuomiot korvaus-vaatimukseen (nettohyötyyn) verrattuna.

Taulukko 8: Yhteenvetotaulukko brutto- ja nettohyödyistä ja tuomituista menettämisseuraamuksista.

Liitteet

Liite1: Tutkimuslupa, Rikoshyödyn pieneneminen rikosprosessissa

23.09.2014

POL-2014-11766

Tutkimuslupa; Rikoshyödyn pieneminen rikosprosessissa

Hakija	Laurea ammattikorkeakoulu Hyvinkää
	työn vastuullinen johtaja/opinnäytetyön ohjaajat: <ul style="list-style-type: none"> • yliopettaja Irma Pahlman
	Tutkijat: <ul style="list-style-type: none"> • Miia Osanen
Asia	Lupahakemus ”Rikoshyödyn pieneminen rikosprosessissa” -nimisen tutkimuksen tekemiseksi
Hakemus	Miia Osanen on tekemässä Laurea ammattikorkeakoulussa opinnäytetyötä, jonka tavoitteena on selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat poliisin määrittämän rikoshyödyn määrän (bruttomäärän) pienemiseen rikosprosessin edetessä. Tutkimuksen tekemiseksi hakija hakee lupaa saada käyttää opinnäytetyössään tutkimusaineistona Itä-Uudenmaan talousrikosyksikön ja Turun keskusrikospoliisin talousrikosjuttujen esitutkinta-asiakirjoja käsittäen noin 10 juttukokonaisuutta. Molemmista yksiköistä on tarkoitus valita noin 5 talousrikosjuttua jotka on tutkittu 2000-luvulla, joissa on lainvoimaiset tuomiot ja joissa on saatu rikoshyötyä. Tutkimusaineisto ja -menetelmät on kuvattu yksityiskohtaisemmin tutkimukseen liittyvässä tutkimussuunnitelmassa.
Päätös	Poliisihallitus myöntää hakijalle luvan hakemuksessa esitettyjen tietojen saamiseksi hakemuksessa ja sen liitteissä esitetyllä tavalla ja laajuudessa ”Rikoshyödyn pieneminen rikosprosessissa” -nimisen tutkimuksen tekemiseksi jäljempänä mainituin ehdoin ja rajoituksin.

Voimassaolo ja muuttaminen

Tämä päätös on voimassa 23.9.2014 – 31.5.2015 ja enintään kuitenkin siihen asti, kun luovutettujen tietojen käyttö on tarpeen tutkimuksen suorittamiseksi tai sen tulosten asianmukaisuuden varmistamiseksi.

Poliisihallitus katsoo hakijan hyväksyneen tämän päätöksen ja sen ehdot viimeistään silloin, kun se ryhtyy tämän lupapäätöksen mukaisiin täytäntöönpanotoimiin.

Poliisihallitus voi muuttaa tätä päätöstä ja sen ehtoja milloin siihen syytä on.

EHDOT, RAJOITUKSET JA VELVOITTEET

Poliisin tutkimus- ja suunnittelutoiminta

Tietojen saannin ehtona on, että tutkimuksen tekijä luovuttaa maksutta julkistamistaan tutkimuksista yhden kappaleen Poliisihallitukselle poliisi-toiminnan suunnittelua varten. Julkaistu tutkimus tulee lähettää Poliisihallitukselle viimeistään julkaisun jälkeen ilman erillistä pyyntöä. Postiosoite alla.

Poliisihallitus
PL 302
00101 Helsinki

Tietojen esille haku, käsittely ja muut ehdot

Tämän luvan nojalla saadut tiedot ovat salassa pidettäviä ja niitä saa käyttää vain lupahakemuksen liitteenä olevassa tutkimussuunnitelmassa määriteltyyn tutkimukseen.

Tutkimuksen tekijällä on oikeus tämän lupapäätöksen perusteella saada tutkimusta varten käyttöönsä hakemuksessa mainituilta poliisiyksiköiltä tutkimusaineistoon kuuluvat esitutkinta-asiakirjat esittämällä tavalla edellyttäen, että kyseinen rikosasia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista.

Tutkimuksen tekijä ei saa paljastaa ulkopuolisille salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muuta tietoonsa saamaansa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. Tutkimuksen tekijä ei saa käyttää salassa pidettäviä tietoja omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. Vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto ovat voimassa myös tutkimuksen päätyttyä.

Tutkimuksen tekijä vastaa siitä, että tutkimusaineistoa käsitellään ja säilytetään lain edellyttämällä tavalla siten, etteivät tiedot voi paljastua ulkopuolisille. Tutkimuksen tekijä vastaa myös siitä, ettei julkaistuihin tutkimuksiin sisällytetä sellaisia tietoja, jonka vuoksi salassapito tai muu tietojen käyttöön liittyvä rajoitus on säädetty ja ettei tutkimuksessa julkaistavien tietojen kautta ole kukaan henkilö tunnistettavissa välittömästi tai välillisesti esimerkiksi otannan pienuuden vuoksi.

Tutkimuksessa tulee lisäksi noudattaa yleisiä tutkimuseettisiä periaatteita ja ohjeita

Kustannukset

Hakija vastaa kokonaisuudessaan tutkimukseen liittyvistä mahdollisista kustannuksista.

Tietojen hävittäminen ja arkistointi

Tutkimuksen päätyttyä yksittäisen henkilön identifioinnin mahdollistava tutkimusaineisto tulee hävittää tai siirtää arkistoitavaksi tai sen tiedot tulee muuttaa sellaiseen muotoon, ettei tiedon kohde ole niitä tunnistettavissa, kun henkilötiedot eivät ole enää tarpeen tutkimuksen suorittamiseksi tai sen tulosten asianmukaisuuden varmistamiseksi.

Tietojen hävittäminen tulee toteuttaa siten, että paperitulosteina tai sähköisessä muodossa olevat salassa pidettävät tiedot hävitetään silppuamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä siten, etteivät tiedot ole toimenpiteiden jälkeen palautettavissa.

Sovelletut lainkohdat

Henkilötietolaki (523/1999) 8, 11, 12, 14, 15 §
Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) 23, 24, 28 §
Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa (761/2003) 2, 7, 16, 20 §

Muutoksenhaku

Tähän päätökseen saa hakea muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen. Valitusosoitus on liitteenä. Tämä päätös on postitettu päätöspäivänä.

Rekisterinpitopäällikkö

Jari Råman

Ylitarkastaja

Harri Kukkola

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu Aspo-asianhallintajärjestelmässä. Poliisihallitus 23.09.2014 klo 09.01. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet

Valitusosoitus
Hakemus liitteineen

Jakelu

Miia Osanen